

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”Jag fick en plan”

-Fyra före detta institutionsplacerade ungdomar om upplevelsen av att ha ”lyckats”

Socionomprogrammet
C-uppsats
Anna Hagebring
Pål Wiig

Abstract

Titel: ”Jag fick en plan” *Fyra före detta institutionsplacerade ungdomar om upplevelsen av att ha ”lyckats”*

Författare: Anna Hagebring

Nyckelord: Ungdomar, Institutionsvård, Förändring, Uppföljning

Institutionsvård av barn och ungdomar är en omdiskuterad vårdform, inte minst på grund av den bristfälliga uppföljning av dess resultat som anses föreligga. Bristfällig både till sin mängd och till sin utformning, det finns inte mycket och det som finns är huvudsakligen från en utifrån perspektiv. Denna undersökning syftar till att göra en uppföljning av ungdomar utifrån deras eget perspektiv på sin förändring.

Undersökningen baseras på kvalitativa intervjuer och inriktar sig mot ”lyckade” ungdomar, ungdomar som haft en positiv utveckling och utgår därför ifrån följande frågeställningar:

- Vad är det ungdomarna säger har hjälpt dem till förändring mot att ”lyckas” och att inte längre vara föremål för institutionsbehandling?
- Hur kan olika teorier och begrepp kring hur förändring äger rum användas för att förstå det ungdomarna säger?

Den insamlade empirin har i resultatet tematiserats i elva olika faktorer som ungdomarna upplever som viktiga och som getts namn utifrån ungdomarnas egna ord: ”Brydde sig” och ”lyssnar”, Ny miljö, Eftervård, ”Jag kan”, (Flick)Vännens ultimatum, Hot om förlust, Familjearbete, Samtal, ”Trött på det”, ”Upplevelser som fick en att tänka till” och Manliga förebilder.

Slutsatserna är att dessa faktorer är relaterade till de olika ungdomarnas individuella behov och dessa behov har till största delen handlat om ett behov av viktiga relationer och hjälp att hantera dessa.

Förord

Denna uppsats är mitt försök att lyfta fram ungdomarnas eget perspektiv på en viktig fråga. Utan det glada, öppna, ärliga och fullständiga engagemang som jag mött från de medverkande ungdomarna hade min ambition varit en omöjlighet. Jag vill därför inleda min uppsats med att tacka er underbara ungdomar för vad ni har delat med mig och som ni nu delar med er av till alla som läser att lära sig av. Ni har varit underbara och ert engagemang och er värme har smittat av sig på mig.

Jag vill också tacka alla bollplank, stöd och medhjälpare som jag haft i processen med att få kontakt med ungdomar och i min skrivprocess. Ni är många som aktivt sökt ungdomar till undersökningen, som svarat på mina frågor på telefon eller mail eller bara funnits där som stöd och på så vis bidragit till denna uppsats. Nämnda utan inbördes ordning: Margitta Steen, Stefan Nordqvist, Peter Råbe, Jennie Gustavsson, Malin Glänneskog, Lasse Eriksson, Thomas Erlingson, Lars Krook, Henrik Andershed, Ida Eriksson, Sofie Ask, Sarah Johanson och Kay Eriksson.

Tack!

Anna

2010-04-21

Innehållsförteckning

1 INLEDNING.....	6
1:1 Problemområde	6
1:2 Syfte	7
1:3 Frågeställningar.....	7
2 BAKGRUND	8
2:1 Disposition	8
2:2 Begreppsdefinitioner	8
2:3 Ungdomarna	9
2:4 Institutionerna	9
3 TIDIGARE FORSKNING.....	10
3:1 Institutionsbehandling av ungdomar	10
3:2 Insatser för unga lagöverträdare	10
3:3 Vändpunkter och förändringsprocesser.....	11
3:4 Behandlad och klar. Och sen då?	11
4 METOD	13
4:1 Förförståelse	13
4:2 Metodval	14
4:3 Utformandet av frågemallen	15
4:4 Urval.....	16
4:5 Etiska överväganden	17
4:6 Reliabilitet	18
4:7 Validitet.....	19
4:8 Generaliserbarhet	19
5 RESULTAT	20
5:1 ”Brydde sig” och ”lyssnar”	20
5:2 Ny miljö	22
5:3 Eftervård.....	23
5:4 ”Jag kan”	24
5:5 (Flick)Vännens ultimatum	26
5:6 Hot om förlust	27
5:7 Familjearbete.....	27
5:8 Samtal.....	28
5:9 ”Trött på det”.....	28
5:10 ”Upplevelser som fick en att tänka till”	29
5:11 Manliga förebilder.....	29
6 TEORETISKA PERSPEKTIV.....	31
6:1 Skyddsfaktorer	31
6:2 KASAM	33
6:3 Vändpunkter.....	34
7 ANALYS.....	35
7:1 Analys skyddsfaktorer.....	35
7:2 Analys KASAM	36
7:3 Analys Vändpunkter.....	38
8 SLUTSATSER	40
8:1 Mina slutsatser	40
8:2 Övriga reflektioner	42
REFERENSER	44

Litteratur.....	44
Rapporter och avhandlingar	44
Artiklar	44
Uppsatser.....	45
Internetkällor	45
BILAGOR	46
Bilaga 1: Informationsbrev till institutioner.....	46
Bilaga 2: Informationsbrev till ungdomar.....	48
Bilaga 3: Frågemall	49
Bilaga 4: Intervjustöd; ADADs nio livsområden.....	50

1 Inledning

I detta kapitel görs en inledande förklaring av problemområde, syfte och de övergripande frågeställningarna.

1:1 Problemområde

En ögonblicksbild:

På institutionen befinner sig behandlare som är engagerade i sitt arbete, som vill ungdomarnas bästa och som är beredda att göra allt som krävs och är möjligt inom behandlingens ramar. De kämpar för att ungdomarna ska kunna få den hjälp de behöver för att uppnå den förändring som krävs för att de ska kunna återanpassas till ett liv utanför institutionen.

De olika behandlingsmetoderna för institutionsvård växer exponentiellt i antal och alla säger de sig ha receptet på hur allt ska bli bra igen. I dagens samhälle där institutionsvärlden möts av en våg av ny forskning på området så pratas det om evidensbaserade metoder, kostnadseffektiva korttidsplaceringar, motverkande av institutionalisering och så vidare. Det hörs röster från den kvantitativa forskningen, från fokusgrupper av professionella, från politiker och från andra intressenter men den här undersökningen syftar till att höja ungdomarnas egna röster.

Syftet är att undersöka, kartlägga och tydliggöra ett, inte utforskat men i dagens debatt underrepresenterat, perspektiv på hur institutionsvård med ungdomar ska bedrivas. Undersökningen har en salutogen ansats genom att undersöka vad före detta institutionsplacerade ungdomar, med ett ”lyckat” resultat av behandlingen, anser det var som bidrog till deras förändring. Vad för faktorer var det som hjälpte dem till en förändring och återanpassning till ett liv utanför institutionen?

Just förändringsfaktorer i den här typen av institutionsvård kan sägas vara ett välutforskat fält och hett diskuterat ämne inom det här problemområdet men som sagt så är forskningen, med den förändringstakt som råder i dagens nonstopsamhälle, en färskvara och den forskning som uppmärksammats den senaste tiden på området har varit mest den kvantitativt inriktade forskningen för att evidensbasera olika behandlingsmetoder. Det är forskning som presenterar statistik utifrån olika utvärderingsverktyg för att påvisa vad för typ av behandling som ger ett ”lyckat” resultat. Det är en forskning som för att skapa sig en grundförståelse för fältet är ypperlig, som för placeringsansvariga hos socialtjänsten är ovärderlig och som för yrkesverksamma inom institutionsvården skänker en legitimitet till deras yrke.

Men likväl, för att skapa en djupare förståelse, för att få ännu ett förstoringsglas att studera med och för att se individerna bakom de ”lyckade” siffrorna krävs ytterligare ett perspektiv, nämligen klienternas, ungdomarnas eget perspektiv. Det är som sagt inte något obeforskat område men stora delar av den kvalitativa forskning som gjorts, på djupet men på det mindre urvalet har fått svårt att hävda sina mjukare kunskaper mot de tydliga och klara siffrorna i statistiktabellerna. Jag anser därför att denna undersökning med en kvalitativ ansats har relevans för såväl forskning och samhället i stort genom att det lyfter ett annat perspektiv. Den kommer inte bara kunna utvidga kunskapen inom de kretsar som forskar på området genom att åter lyfta klientens perspektiv utan kommer också att kunna förstås av dem som dagligen möter institutionsvården ute i samhället.

Som säkert märks av det engagemang med vilket jag kastar mig ut i detta har jag ett stort personligt intresse inom området. Detta kommer sig av att jag själv under min tid som socionomstudent började min yrkeskarriär genom min praktik på en behandlingsinstitution för ungdomar med psykosociala problem. Det är en arbetsplats som har lärt mig mycket och

individer/klienter som har skänkt mig många goda skratt vilket gör att just denna klientgrupp ligger mig extra varmt om hjärtat.

Inom den behandlingsmetod som jag då befann mig i och med de arbetskamrater som jag då arbetade tillsammans med så gick det salutogena perspektivet som en röd tråd och den ständiga sloganen var; ”Vad är det som görs bra så gör vi mer av det!” Det är en fråga som har hängt med mig både när jag jobbar, i mina studier och nu i mitt uppsatsskrivande. Vad är det som görs bra? Vad är det som bidrar till en positiv förändring? Det är det jag vill undersöka med den här studien. Att belysa olika problembilder, fallgropar och brister är också mycket relevant forskning för att skapa sig en förståelse för problemområdet men det är inte inom det område som det denna undersökning belyser utan är utanför undersökningens avgränsningar

1:2 Syfte

Syftet är att undersöka vad före detta institutionsplacerade ungdomar, med ett ”lyckat” resultat av behandlingen, anser det var som bidrog till deras förändring. Vad för faktorer var det som hjälpte dem till en positiv förändring? Syftet är att belysa ungdomarnas eget perspektiv på den behandling som de fått vid institutionen och hur den bidragit positivt till deras förändring. Resultatet syftar till att vara exemplifierande och visa på en spridning av olika förändringsfaktorer som ungdomarna berättar om.

1:3 Frågeställningar

- Vad är det ungdomarna säger har hjälpt dem till förändring mot att ”lyckas” och att inte längre vara föremål för institutionsbehandling?
- Hur kan olika teorier och begrepp kring hur förändring äger rum användas för att förstå det ungdomarna säger?

2 Bakgrund

Bakgrunden syftar till att förse dig som läsare med den förkunskap som du eventuellt kan vara i behov av för att göra texten begriplig. Detta kapitel är alltså utformat, inte för att beskriva bakgrunden till mitt val av undersökning eller ge någon historisk bakgrund, utan för att ge dig som läsare den kunskap och förklara min definition av centrala begrepp för att du ska till fullo kunna tillgodogöra dig min uppsats.

2:1 Disposition

Uppsatsens disposition är upplagd utifrån att du som läsare, genom att läsa uppsatsen ska, inte bara ta del av den information som den innehåller utan också kunna följa mig i min forskningsprocess. Därför inleds den, efter en kort introduktion till uppsatsen, med detta Bakgrundskapitel för att ge dig nödvändig förkunskap.

Efter bakgrundskapet redogörs för tidigare forskning där jag kortfattat redovisar tidigare forskning som jag förhåller mig till och använder mig av i min analys.

Sedan följer Metodkapitlet för att förklara hur min process har gått till, vilka vetenskapliga hänsynstagande jag gjort och vilka instrument jag kommer att använda mig av för att förklara det jag sett.

Efter metodkapitlet kommer Empiri och Teoretiskt perspektiv, i nämnda ordning. Jag har valt, denna kanske något ovanliga ordning i min disposition av den anledningen att jag har gjort en abduktiv undersökning där empirin har legat till grund för valet av teori och eftersom min forskningsgång har haft den ordningen så har jag valt att även presentera min undersökning på det sättet.

Efter att ha redogjort för mitt resultat och de teoretiska perspektiv som jag valt att använda mig av för att förstå den så gör jag min Analys och sammanfattar vad jag kommit fram till i mina Slutsatser.

2:2 Begreppsdefinitioner

”Lyckad”

Jag har valt att undersöka ”lyckade” ungdomar och begreppet blir därför väldigt centralt. Lyckad är som det används i min undersökning inte ett vetenskapligt eller teoretiskt definierat begrepp utan används på det sätt som jag definierat det. Jag definierar en ungdom som ”lyckad” genom att de under sin tid på institutionen genomgått den förändring som var förutsättningen för en fullt genomförd behandling och ett fullgott avslut. Dessutom har institutionen haft någon form av uppföljande kontakt med ungdomen efter placeringen på institutionen där den förändringen förefaller kvarstå. I inledningsskedet av min undersökning var min tanke att definitionen lyckad skulle utgå endast utifrån en uppföljning gjord med utvärderingsverktyget ADAD (Adolescent drug abuse diagnosis) som används på alla statliga institutioner och flertalet privata. Jag stötte dock på problem med att få tag i respondenter utifrån dessa kriterier och fick därför omformulera min definition av lyckad till att innefatta all typ av uppföljande kontakt.

Förändring

Förändring i den definition som den används i den inledande texten och i empirin utgår inte från teoretiska ramar och definition på begreppet utan utifrån vad det innebär för personen i situationen. Förändring för dessa ungdomar har inneburit att de varit, betett sig på eller sett saker på ett sätt som varit anledningen till att de blivit föremål för sociala insatser. Detta har någonstans i processen bytts mot ett annat sätt att vara, beteende eller synsätt. Det är

processen från den inledande positionen till det nya ”något annat” som jag menar när jag pratar om förändring.

Bidrog/hjälpte

I texten använder jag mig växelvis av orden ”bidrog” och ”hjälpte”. De två orden används dock synonymt. När jag har intervjuat ungdomarna har det känts mer naturligt att använda begreppet ”hjälpte” men i akademisk text och i dialogen med institutioner har det känts mer passande att använda ”bidrog”. Jag definierar det som en pådrivande process mot det jag kallar förändring.

2:3 Ungdomarna

Ungdomarna är tre killar och en tjej mellan 17 och 22 år gamla. De har alla placerats på institution av olika anledningar men deras problematik ryms inom vad som brukar kallas psykosocial problematik. Några av dem har tiden på institution så nära som ett och ett halvt år tillbaka i tiden medan andra skrevs ut för 7-8 år sedan. Denna spridning har gjort intervjuerna ganska olika från varandra men de har på så vis kompletterat varandra på ett bra sätt. Ungdomarna har varit mycket öppenhjärtiga i sitt sätt att prata och verkligen ansträngt sig för att så utförligt som möjligt kunna besvara mina frågor vilket har varit oombärligt för genomförandet av min studie.

2:4 Institutionerna

Två av ungdomarna kommer från en låst institution inom SiS (statens institutionsstyrelse). Det är en enkönad institution som tar emot killar 12-17 år gamla för behandling med stöd av både Sol (socialtjänstlagen) och LVU (Lagen om vård av unga i särskilda fall). En av dem har tidigare varit på flertalet andra institutioner men det är denna som han senast kom från.

De andra två ungdomarna har bott på ett HVB-hem (hem för vård och boende) som är en öppen institution. Denna är en institution med blandat tjejer och killar i åldrarna 13-17 år. Likt den låsta institutionen har HVB-hemmet ungdomar som är placerade med SoL och LVU men då det inte är en låst institution krävs det vid LVU-placeringar ändå ett visst samtycke för att behandling ska kunna genomföras.

På SiS-institutionen arbetar man med längre behandlingstider medan just detta HVB-hem har som mål att behandlingen ska vara max 6-8 månader.

3 Tidigare forskning

Här presenterar jag tidigare forskning som gjorts på det område jag avser att undersöka. Jag har valt olika typer av material i form av två forskningsöversikter, en rapport och en c-uppsats för att få olika typer av undersökningar. C-uppsatsen har jag valt att ta med för att den har genomförts på en institution liknande de som ungdomarna i min studie kommer ifrån och den utgår från ungdomarnas perspektiv, en kombination som jag inte har hittat i de andra studierna. Kapitlet avser inte till att återge undersökningarna i sin helhet utan jag fokuserar på de delar i de olika undersökningarna som är relevanta för mitt forskningsområde och mina frågeställningar. Det är ett val jag gjort för att kunna presentera de delarna lite mer för att sedan kunna använda dem i min analys.

3:1 Institutionsbehandling av ungdomar

Andreassen, Tore (2003) *Institutionsbehandling av ungdomar - Vad säger forskningen?*

Boken är en kunskapsöversikt över forskning kring institutionsbehandling med en internationell ansats men tonvikt vid forskning inom Norden. Projektet var ett samarbete mellan norska Barne-och Familjedepartementet och svenska SiS.

Andreassen gör en överskådlig sammanställning av hur kunskapsläget ser ut inom institutionsvård av ungdomar med allvarliga beteendeproblem. Genom sammanställningen vill han presentera resultat som socialtjänsten kan ha användning av i sitt arbete med dessa ungdomar och i valet av behandling och placering. Andreassens studie innefattar den nyaste forskningen på området, både bredare forskningsöversikter och mer specifika studier inom olika områden.

Han pekar på en rad faktorer som påverkar behandlingsresultatet så som behandlingsprinciper, individuell anpassning i metoder, personalens agerande i svåra situationer i behandlingen och sammansättningen av ungdomsgruppen inom vilken behandlingen bedrivs samt samarbetet med skola och familj. Andreassen betonar dessa faktorer påverkbarhet som utrymme för förändring/förbättring. Han belyser även eftervårdens betydelse.

Andreassen menar vidare att en viktig aspekt av institutionsbehandlingen är inte bara uppkomsten av förändringen utan också bevarandet av den och som viktiga aspekter i det arbetet lyfter han fram vikten av att hjälpa ungdomen att skapa prosociala kompisrelationer och en kontinuerlig kontakt och samarbete med familj och skola under tiden ungdomen är placerad.

Studien kan ses som ett underlag för såväl placeringsansvariga inom socialtjänsten som anställda inom institutionsvården genom att den lyfter fram viktiga faktorer för en framgångsrik institutionsbehandling av dessa ungdomar.

3:2 Insatser för unga lagöverträdare

Kerstin Söderholm Carpelan, Anna-Karin Andershed, Henrik Andershed, Lars Brännström, Marie Nyström, Thorbjörn Ahlgren (2008) *Insatser för unga lagöverträdare - En systematisk sammanställning av översikter om effekter på återfall i kriminalitet*

Författarna har gjort en omfattande forskningsöversikt på resultatet av olika metoder och effekten av olika insatser i behandling av unga lagöverträdare. Då rapporten har gjort en internationell studie använder den sig omväxlande av begreppen ”unga lagöverträdare”, ”ungdomar med beteendeproblem” och ”ungdomar med antisocialt beteende”, det första en juridisk term, det andra vanligast i svenska studier och det tredje vanligen det som används inom internationella studier.

Rapporten har fyra huvudfrågeställningar som utgör rapportens fyra olika delar. Förutom de mindre delarna kring effekt av ungdomstjänst respektive medling för motverkandet av återfall i kriminalitet och särskilt förordnad kontaktperson som preventiv insats för riskgrupper så innehåller rapporten en stor inledande del med en resultatundersökning av olika typer av ungdomsvård där bland annat placering på institution med stöd av SoL eller LVU utgör en typ.

Rapportens huvudsakliga slutsats kan kortfattat sammanfattas som att all behandling är bättre än ingen behandling. Frekvensen av återfall i brottslighet är lägre hos de ungdomar som genomgått någon form av psykosocial behandling och de behandlingsmetoder som har en terapeutisk karaktär med syfte att ändra tanke- eller beteendemönster bäst resultat. Studien visar också att evidensbaserade metoder har bättre resultat, med lägre återfallsfrekvenser än icke-evidensbaserade vad författarna kallar ”treatment as usual”-alternativ (Weisz m.fl., 2006 i Söderholm Carpelan et al. 2008 s. 55).

3:3 Vändpunkter och förändringsprocesser

Stig-Arne Berglund (2007) *Vändpunkter och förändringsprocesser - En treårig uppföljning av ungdomar från YAR-projektet i Borlänge*

Berglunds rapport är en longitudinell studie över tre år som följer upp YAR-projektet (youth at risk) i Borlänge som genomfördes för att motarbeta ungdomsbrottsligheten i Borlänge.

Berglund skriver att han genom rapporten vill ”nyansera synen på förändringsprocesser” (Berglund 2007 s. 5) och väljer därför att inrikta sin studie på det som fungerar och det som skapar positiva förändringsprocesser.

Som datainsamlingsmetod har han valt att använda sig av strukturerad kvalitativ processintervju för att synliggöra de processer hos ungdomarna som lett fram till förändring. Berglund menar att det ger en ofullständig bild att se till behandlingsmetoden som enda faktor för förändring och visar istället betydelsen av förväntningar, utomterapeutiska relationer och personalens engagemang som viktiga faktorer för ungdomarnas utveckling.

Som vändpunkter i ungdomarnas liv nämner han tre olika typer av händelser, ögonöppnande händelser som öppnar upp för nya tanke- och beteendemönster, traumatiska händelser som ofta leder till ett ställningstagande och positiva händelser som bidrar till att stärka individen och individens tro på förändring.

Ett exempel på en ögonöppnande situation är den introduktionsvecka som YAR-projektet inleddes med som många av ungdomarna beskriver som en startpunkt för dem att börja tänka annorlunda, om sin situation och om sig själva, och vilja bete sig annorlunda.

En faktor som återkommer i många av ungdomarnas berättelser är betydelsen av vardagliga praktiska situationer i samspel med behandlare där ungdomarna fått en känsla av att personalen har gått lite ”utanför ramarna” för vad de måste göra i sin yrkesroll och på så sätt fått ungdomen att känna sig värdefull, utvald och speciell.

3:4 Behandlad och klar. Och sen då?

Emma Flygare, Jennie Gustavsson (2009) *Behandlad och klar. Och sen då? - En kvantitativ och kvalitativ femårsuppföljning av institutionsplacerade ungdomar*

Flygare och Gustavsson har gjort en femårsuppföljning på ungdomar som varit placerade på Björkbacken, en statlig ungdomsinstitution.

Deras frågeställningar rör hur ungdomens livssituation ser ut nu, hur de upplever sin situation, vad de har för tankar om sin framtid och hur de ser på sin tid på Björkbacken.

Forskarna har använt sig av en metodtriangulering genom att göra intervjuer både av kvantitativ karaktär och kvalitativ. På så sätt kan de genom den kvantitativa delen få deskriptiv information som de sedan kan jämföra med ungdomarnas upplevelser.

Det är främst den sista frågeställningen kring hur ungdomarna ser på sin tid på institutionen som är av intresse för mitt forskningsområde. Där visar Flygare och Gustavsson nämligen på faktorer som ungdomarna beskriver som viktiga faktorer för deras positiva förändringsprocess. De beskriver behandlingsrelationen som den viktigaste grunden för förändring. Genom en bra behandlingsrelation har ungdomen fått känna sig sedd och utvald och ompröva sin syn på sig själv. Att den faktor som ungdomarna väljer ligger inom ramen för behandlingen är ingen tillfällighet då frågan utesluter andra alternativ. Däremot visar Flygare och Gustavsson också vikten av att ungdomarna har haft någon viktig vuxen i sitt liv utanför institutionen som en tänkbar faktor till att förändringen kvarstår, att ungdomen inte återgår till sitt gamla liv. I uppföljningen av ungdomarna kan författarna nämligen urskilja två grupper, en som återgått till kriminalitet och droger och en grupp som inte har det. I den sistnämnda gruppen är förekomsten av en betydelsefull vuxen avsevärt högre.

4 Metod

I det här kapitlet redogör jag för mitt metodval och tillvägagångssätt i mitt undersökningsarbete. Jag diskuterar även undersökningens vetenskaplighet utifrån begreppen reliabilitet, validitet och generaliserbarhet. Kapitlet inleds med en redogörelse för min egen förförståelse på området. Den är bakgrunden till mitt val av undersökningsområde men har också varit mig behjälplig i mitt genomförande av undersökningen och redogörs därför för i detta metodkapitel

4:1 Förförståelse

Kvale (1997) menar att förförståelsen hos forskaren inte bara påverkar vilket material som samlas in utan också tolkningen av det insamlade materialet. Med den kvalitativa intervjun som metod blir tolkningen en stor del av analysen och det är därför ändå viktigare att inte bortse från forskarens förförståelse (Kvale 1997).

Under min praktik på socionomprogrammet fick jag möjligheten att för några månader sätta mig in i rollen som behandlingsassistent på en institution för ungdomar liknande de institutioner som ungdomarna i den här studien kommer från. Jag fick då inte bara se hur behandlingsarbetet gick till och delta i det utan fick då också skapa en första bekantskap med klientgruppen. Jag delade ungdomarnas vardag på institutionen men fick genom många spontana samtal också inblick i andra delar av deras liv.

Under min praktiktid fick jag se en del ungdomar komma och gå, genomgå positiva och negativa förändringar och ”lyckas”. Detta till att jag fick teorier om vad det var jag trodde ”funkade” för att skapa en positiv förändring. Samtidigt kände jag att det var så mycket som jag inte förstod av förändringsprocesserna. Under min tid på institutionen fick jag en känsla, som delades av många av mina kollegor, att det fanns andra krafter i rörelse i ungdomarnas förändringsprocesser som inte rymdes inom det som vi så väl kontrollerade och kunde förstå med vår behandlingsmetod. Mina teorier och den känslan av att det fanns påverkanskrafter i ungdomarnas liv som befann sig utanför behandlingens ramar som vi som behandlare hade svårt att förstå låg till grund för mitt val av uppsatsämne. Jag ville förstå vad det var för faktorer som påverkade och jag ville utforma en studie som kunde rymma även faktorer utanför behandlingen.

Att jag har den erfarenhet av arbete inom området som jag fått genom min praktik och genom att jag senare timvikarierat på samma ställe har säkert påverkat mitt material men jag har genom mitt tillvägagångssätt, bland annat utformandet av frågemallen (bilaga 3) och val av analysmetod, försökt att motverka min påverkan som forskare. Att jag själv har jobbat och jobbar som behandlare riskerar kanske att påverka intervjuerna mot att jag söker mer behandlingsrelaterade faktorer. Med hänsyn till det har jag valt att hålla intervjufrågorna helt öppna och fråga om faktorer utifrån en kronologisk ordning i processen och livsområden istället för att fråga specifikt om behandlingsrelaterade och icke-behandlingsrelaterade faktorer.

Dessutom upplevde jag vid intervjutillfällena att min erfarenhet av att möta dessa ungdomar hjälpte mig att kunna skapa en intervjusituation som ungdomarna kunde känna sig avslappnade i och de kände att jag förstod vad de sade. Att jag åldersmässigt var rätt så nära respondenterna uttryckte en del av dem också att de tyckte att det gjorde det lättare, så min ålder kanske också kan ses som en del i min förförståelse för att jag själv levde min ungdomstid i samma samhälle som de berättar om.

4:2 Metodval

Datansamlingsmetod - Kvalitativ intervju

Genom intervjuer vill jag undersöka ungdomarnas syn på sin förändringsprocess och vad som var de positiva förändringsfaktorerna. För att så ingående som möjligt kunna skapa en förståelse för ungdomarnas eget perspektiv på förändringsprocess så har jag valt att använda mig av kvalitativ intervju. Kvale (1997) menar att den kvalitativa intervjun är väl lämpad för att på ett ingående sätt fånga en individs eget perspektiv på sin livsvärld.

Intervjuerna genomfördes som ostrukturerade intervjuer med en relativt öppen intervjuguide. Genom att välja djupintervjuer får jag möjlighet att skapa mig en större förståelse och skapa en tydligare bild utifrån ungdomarnas eget perspektiv än vad jag hade fått om jag istället hade valt exempelvis enkätundersökning. Dock har jag upplevt att intervjuformen med en icke-standardiserad intervjusituation ställer höga krav på mig som intervjuare. För att jag ska kunna få ett bra material från intervjun för en analys så krävdes det att jag kunde följa med bra i det ungdomarna beskrev och ställa nyfikna frågor för att hålla deras berättelse igång. För att kunna göra det behövde jag ha en viss förståelse för det de berättade och en kunskap inom området vilket gjorde min förståelse till en god hjälp. Även Kvale (1997) beskriver att den icke-standardiserade intervjun ställer krav på kunskap om ämnet och förståelse då en del av analysen måste göras på plats. Metoden kräver också att forskaren/intervjuaren är medveten om de problem som finns med att skapa kunskap genom samtal. Exempel på det kan vara samtalssituationen, intervjuaren och den intervjuades relation och maktförhållandens påverkan på vad som sägs i samtalet (Kvale 1997).

Kvale (1997) skriver vidare att ”intervjuaren är expert på både ämnet för intervjun och på mänskligt samspel” (Kvale 1997 s. 136). Jag menar dock att mänskligt samspel är beroende av situation och personerna som samspelar. Min förkunskap i att samspela med denna typ av ungdomar har på så sätt kunnat hjälpa mig i intervjusituationen på ett annat sätt än om jag bara hade varit teoretiskt kunnig på ämnet.

För att skapa mig en första grundförståelse för vad för typ av information som min empiriinsamling skulle kunna komma att innehålla så var min tanke att genomföra en pilotintervju där frågemallen skulle vara lite mer utförlig med ”reservfrågor” om svaren på mina frågor inte blir så utförliga. Genom pilotintervjun skulle jag skapa mig en första bild av empirin och kunna göra nödvändiga anpassningar i min frågemall för att bättre besvara mina huvudfrågeställningar. Kvale (1997) menar också att forskaren genom pilotintervjuerna får en chans att träna på, och vänja sig vid rollen som intervjuare och få kunskap om metoder för att skapa en trygg och stimulerande intervjusituation.

Med anledning av formaliteter kring tillvägagångssättet så blev min pilotintervju förhindrad och på grund av den tidsbrist jag befann mig i så bedömde jag att jag inte kunde vänta på att få den genomförd innan jag satte igång med empiriinsamlingen. Jag valde istället att börja direkt med de intervjuerna som skulle utgöra min empiri. Dock försökte jag att ta med mig syftet med pilotintervjun som kunskapande in i intervjuandet genom att efter varje genomförd intervju försöka ta vara på nya kunskaper om intervjusituationen och bra sätt jag hittat att fråga vidare på för att hålla berättelsen levande. Jag antecknade dem och hade dem med mig till nästa intervju som ett stöd för mig som intervjuare. Detta var dock inte frågor som rörde specifika faktorer eller inriktade sig mot något särskilt eftersom det skulle vinkla intervjun och likrikta den med tidigare genomförda intervjuer. Det var snarare formuleringar för ett deltagande lyssnande som jag kände mig bekväm med och som fick den intervjuade att fortsätta och vidareutveckla sin berättelse.

Analysmetod – Abduktiv analys

Jag har valt att göra en abduktiv analys där jag genom en växelverkan mellan empiri och teori vill synliggöra mönster och dra slutsatser ur mitt empiriska material (Larsson et al. 2005). Som ett första steg i denna växelverkan är empiriinsamlandet där det insamlade materialet sedan ligger till grund för det fortsatta arbetet. Efter insamlande av empirin har jag valt teoretiska ramar och begrepp, som känns relevanta för att förstå min empiri, i en något induktiv ansats. Dock är min ambition inte att utforma någon ny teori utifrån mitt material enligt teorier om grounded theory, vilket skulle göra det till en helt induktiv analys, utan att applicera valda delar av befintliga teorier och på så vis använda mig av ett abduktivt sätt att skapa kunskap (Larsson et al. 2005).

Efter färdigt insamlad empiri gjorde jag en första genomlysning för att kunna utröna gemensamma drag och områden som empirin rör sig kring. Utifrån det gjorde jag sedan mitt teorival, hämtade begrepp och förståelseramar från befintliga teorier som känns relevanta för att förstå och lyfta fram min empiri.

Utifrån de valda teorierna och begreppen har jag sedan åter studerat och tolkat min empiri för att kunna belysa mönster och samband i det respondenterna berättar och analysera det i mitt analyskapitel. För att ytterligare tydliggöra slutsatser och besvara mina huvudfrågeställningar så har jag även valt att ytterligare precisera mitt material genom att presentera sammanfattande slutsatser i ett enskilt avsnitt.

Val av teoretiska perspektiv

Jag har valt att använda mig av ”Skyddsfaktorer”, KASAM och vändpunktsbegreppet för att utifrån olika perspektiv och angreppssätt förstå och analysera min empiri. Skyddsfaktorer valdes för att utifrån en viss grundkunskap som jag hade om skyddsfaktorer så verkade det som en användbar för att kunna lyfta fram de konkreta faktorer som ungdomarna nämner. KASAM (känsla av sammanhang) valde jag för att jag upplevde vid intervjuerna att i det ungdomarna sade och i sättet de sa det förmedlade de att även emotionella faktorer hade varit viktiga för dem. Dessa emotionella faktorer tyckte jag kunde förstås utifrån de tre grundpelarna i KASAM-begreppet (begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet (Antonovsky 1991)). Vändpunktsbegreppet kändes som ett självklart val då det var ett ord som förekom i flera av intervjuerna och som genomsyrade sättet på vilket ungdomarna pratade om förändring. Då Berglund (2007) ses som mycket framstående inom ämnet och jag anser att hans rapport från YaR-projektet (youth at risk) i Borlänge som särskilt specifik runt begreppen så har jag valt att använda mig av Berglunds rapport som källa i mitt teoretiska avsnitt även om slutsatserna från rapporten även redogörs för som relevant tidigare forskning.

I praktiken befinner sig dessa teorier i gränslandet mellan teori och metod men jag har använt dem för att förstå min empiri och således kan de ses som teorier. Om de istället skulle ligga till grund för vilka interventioner som planeras för ungdomarna blir de mer likt arbetsmetoder men det är inte det som är syftet i uppsatsen utan alltså att använda dem som förståelseramar för min empiri.

4:3 Utformandet av frågemallen

Mitt arbete med frågemallen (bilaga 3) syftade hela tiden till att minimera antalet frågor för att hålla det så ostrukturerat som möjligt. Det var ett medvetet val för att jag ville lämna så stort utrymme som möjligt för respondenten att forma det intervjun skulle handla om och minska min påverkan som forskare. Jag valde att inte fråga om specifika faktorer då mitt syfte inte var att kartlägga olika faktorer betydelse utan att istället utifrån ett öppet förhållningssätt se vilka faktorer respondenterna själva valde att nämna och beskrev som betydelsefulla. Mitt ställningstagande grundade jag i att Kvale (1997), som jag beskrivit tidigare, lyfter fram den ostrukturerade intervjun som mest gynnsam för att kartlägga respondentens eget perspektiv.

För att ha ett stöd för den intervjuade att utgå från i sin berättelse så valde jag istället att ha de nio livsområdens som ADAD-intervjun (förklaras närmre under urval) utgår ifrån (bilaga 4) på ett papper på bordet och som stöd när jag frågade och när den intervjuade pratade. Detta kan givetvis fortfarande ha styrt respondentens tankar in på faktorer som den inte annars skulle ha tänkt på men jag presenterade det som en påminnelse om vad ADAD hade handlat om för dem som gjort det och vad det var som de visat en förbättring på och att det var därför jag hade valt det att prata utifrån. För dem som inte gjort ADAD-intervjuer förklarade jag kortfattat varför jag valt att använda det materialet och lade stor vikt vid att de inte skulle fästa sig för mycket vid det utan känna sig fria att prata om det dom ville men att de kunde ha de nio livsområdena som stöd. Jag ställde heller inte specifika frågor om de olika områdena utan valde att bara ha det liggande på bordet för dem att kunna titta på om de ville.

De frågor som jag ställde var öppna frågor om den förändring som ungdomen genomgått och vilka faktorer som ungdomen själv bedömde som viktiga. I den mån det behövdes specifika frågor för att få igång berättelsen inriktade jag mig mer på den kronologiska utvecklingen genom att fråga om olika perioder i förändringsprocessen och vad som hände då. Jag valde tiden som variabel för att den är neutral och inte vinklar frågorna mot någon faktor mer än någon annan.

4:4 Urval

Eftersom belyser endast de ”lyckade” ungdomarnas syn på vad som gjorde att de lyckades så blir mitt urval ett extremt urval som inte är representativt mot hur gruppen institutionsplacerade ungdomar tycker (Miles, Huberman 1994). Genom att urvalet avgränsar sig till endast ”lyckade” ungdomar kan jag djupare studera de processer som kännetecknar den gruppen.

Urvalet gjordes inledningsvis utifrån bedömnings- och utvärderingsverktyget ADAD där fem ungdomar valts utifrån att de visat bra resultat på den ADAD-intervju som görs som en uppföljning ett år efter placeringen. Då ADAD är ett ingående intervjuformulär som görs vid inskrivning, utskrivning och en uppföljning ett år efter utskrivning så kan det användas som ett mätinstrument för att definiera ”lyckad”.

ADAD används av alla statliga institutioner (SiS) som arbetar med behandling, dessutom används det vid ett antal institutioner inom Gryning vård AB och därför har jag kontaktat dessa institutioner. Med anledning av sekretessen har jag inte haft möjlighet att själv kontakta ungdomarna direkt utan behövt be institutionerna och behandlingsassistenterna som arbetar där om hjälp att ta den initiala kontakten med ungdomarna. Detta är något som har gjort mitt arbete något komplicerat då det resulterat i svårigheter att få tag i respondenter. Med hänvisning till en hög arbetsbörda eller omorganisation har några av institutionerna valt att inte delta. Andra institutioner har tackat nej till att delta för att de inte har ungdomar som uppfyller kriterierna med en fullt genomförd ADAD-studie och positiva resultat. Ytterligare några har inte gått att få tag i på telefon eller mail vilket gett mig skäl att tro att de stämmer in på något av de tidigare nämnda.

Med anledning av svårigheten att få tag i respondenter så omformulerade jag senare mina urvalskriterier till att omfatta även ungdomar där någon annan typ av uppföljande kontakt funnits med ungdomarna som visat på en positiv utveckling. Till min undersökning fick jag då också ungdomar som inte följts upp med ADAD men som haft en eftervårdskontakt med institutionen där man från institutionens sida sett en positiv utveckling hos ungdomen.

Utifrån de nya kriterierna fick jag tag i fler ungdomar och hade då fem ungdomar, vilket var min grundtanke med studien. På grund av praktiska svårigheter med att få till en tid med en ungdom som bodde i annan stad så blev det dock ett bortfall och studien kom att göras på fyra

ungdomar. Det har gett mig något mindre material att undersöka och en större obalans mellan killar och tjejer (3 killar/ 1 tjej) men i gengäld har jag haft mer tid att sammanställa min empiri och analysera det insamlade materialet.

Med anledning av att jag har valt att ha ett så litet urval samt bortfallet både från institutionerna och ungdomen och en omotiverat stor obalans mellan könen kan mitt urval inte ses som representativt för gruppen. De slutsatser jag drar saknar därför generaliserbarhet men som jag nämnt tidigare syftar min undersökning till att vara av exemplifierande karaktär.

4:5 Etiska överväganden

Samtyckeskravet

Ett av de krav som bland annat vetenskapsrådet (www.vr.se) ställer på forskning men som också Kvale (1997) beskriver är kravet på ett informerat och tydligt samtycke från respondenterna. Samtyckeskravet kräver att respondenterna ska informeras om frivilligheten i att delta i undersökningen, syftet med undersökningen och hur det kommer gå till innan de ombes att ge sitt samtycke, vilket hänger nära samman med informationskravet (se nedan). Även efter lämnat samtycke kan respondenterna när som helst välja att dra tillbaka sitt samtycke och välja att inte delta (Kvale 1997). Detta har jag varit noga med att informera respondenterna om vid flertalet tillfällen. Först så har de haft chans att tacka nej redan när institutionen har tillfrågat dem, senare när jag har tagit kontakten och vid intervjutillfället. Vid intervjun har jag varit mån om att informera om att de kan avbryta när de vill, något som enligt vetenskapsrådet (www.vr.se) och Kvale (1997) är viktigt i all forskning men som jag tycker är av än större vikt i en undersökning av den karaktär som jag gjort där det under intervjuens gång kan dyka upp jobbiga minnen och samtalsämnen som får respondenten att inte längre vilja delta.

Jag har också valt att vända mig till ungdomar som är fyllda 15 år då det ger dem möjlighet att själva lämna sitt samtycke till undersökningen och jag inte behöver ha föräldrarnas samtycke. Det har jag gjort av två anledningar: Min kunskap om gruppen säger mig att många av ungdomarna inte har någon okomplicerad kontakt eller i många fall inte någon kontakt alls med sina föräldrar även om dessa är vårdnadshavare. Att då behöva kontakta dem för samtycke skulle inte bara bli omständligt utan också kunna vara oönskat från ungdomen. Dessutom anser jag, som vetenskapsrådet också hävdar, att det kan vara svårt att inhämta ett informerat samtycke från yngre barn då de kan ha svårt att förstå vad det är de tar ställning till och överblicka på vilket sätt undersökningen kan komma att påverka dem (www.vr.se). Då min undersökning berör eller i alla fall gränsar till upplevelser som kan ha varit mycket svåra för respondenterna har jag gjort bedömningen att jag inte vill fråga ungdomar under 15 år då intervjun kan sätta igång tankar och processer som kan vara jobbiga men som de själva inte kanske tänker på när de lämnar sitt samtycke.

Informationskravet

Informationskravet innebär att informera respondenterna om undersökningens syfte och tillvägagångssätt. Frivilligheten måste också tydliggöras och information om eventuella konsekvenser av studien ska också ges. Dessutom ska respondenterna informeras om hur och var studien ska publiceras och när det kommer att ske. Denna information ska ges både skriftligt och muntligt (Kvale 1997, www.vr.se). Brukligt är att skriva ett informationsbrev som informerar om detta som delges respondenterna innan undersökningen inleds och vid undersökningstillfället vilket jag också gjorde men jag gjorde vissa anpassningar i detta med hänvisning till vilka jag riktade informationen. Jag formulerade först ett ganska formellt informationsbrev (bilaga 1) med vilka metoder jag skulle använda mig av, hur mitt urval såg ut och så vidare vilket var mycket informativt för de institutioner som jag skulle skicka ut det

till i första hand, men sedan började jag reflektera kring hur detta skulle tas emot av ungdomarna som eventuellt skulle delta i studien. Vetenskapsrådet skriver angående informationen att det är viktigt att den är anpassad till dem som ska ta till sig den och formulerad på ett språk som de förstår (www.vr.se). Utifrån det kände jag att det informationsbrev som jag skrivit var väl anpassat till de institutionschefer och behandlingsassistenter, som jag i det första steget vände min information till, men att det skulle bli svårt att ta till sig för ungdomar som dels var yngre och kanske inte heller lika bekanta med det akademiska språket. Jag skrev därför ett brev till med en annan ton och ett annat språk som riktade sig direkt till ungdomen som person (bilaga 2).

Konfidentialitetskravet

Respondenterna ska hållas anonyma och uppgifter som kan göra det möjligt för någon att identifiera dem ska tas bort eller ändras så att konfidentialiteten säkras (Kvale 1997). Det kan dock vara svårt att hålla väldigt unika respondenter anonyma då mycket av det de berättar kan vara identifierande (www.vr.se). Eftersom min studie är gjord på en liten grupp respondenter som i sina erfarenheter och bakgrunder skiljer sig mycket från varandra blir de alla till viss del unika och på så sätt kanske identifierbara om intervjuerna återges i sin helhet, även om vissa uppgifter ändras. Med hänsyn till detta har jag valt att inte redogöra för intervjuerna var för sig utan att göra en gemensam sammanställning med citat från de olika intervjuerna. Jag kan fortfarande väl besvara mina frågeställningar genom att jag lyfter fram vad ungdomarna sagt men jag kan garantera deras anonymitet genom att inte ge den helhet som hade kunnat identifiera dem.

Mitt ansvar för konsekvenserna

I all forskning som rör människor kan en undersökningseffekt vara att man sätter igång tankar, minnen, och processer hos individerna som påverkar dem (Kvale 1997, www.vr.se). I min undersökning har jag gjort överväganden kring detta.

Genom min ansats, att belysa positiva faktorer och egenskapen att vara ”lyckad” valt ett ämne att intervjua på som inte behöver uppfattas som jobbigt för respondenterna. Jag har varit mån om att säga att de ska berätta endast så mycket som de känner för och som är nödvändigt av ”det jobbiga” för att jag ska förstå de positiva förändringsfaktorerna och det är endast kring just dem som mina frågor har varit.

Jag har även, när vi avslutat intervjun, varit noga med att fråga om de har något mer de tänker på, utifrån det vi pratat om. Jag har också informerat om att de i informationsbrevet har mina kontaktuppgifter och att de inte ska tveka på att kontakta mig om det är någon tanke som dyker upp, något de vill tillägga eller något som de känner att de behöver prata om efter intervjun.

4:6 Reliabilitet

God reliabilitet förutsätter en hög kvalitet på mätverktygen som använts i undersökningen, i mitt fall intervjuerna, rent praktiskt frågorna jag ställt (Larsson et al. 2005). Att tänka sig mätverktyg som måttband och litermått så är det lättare att se om de är tillförlitliga eller inte men med intervjun som mätinstrument kan det vara svårt att bedöma dess tillförlitlighet. Jag bedömer dock mitt val av insamlingsmetod att vara av god reliabilitet. Kvale (1997) hävdar, som jag nämnt tidigare att den ostrukturerade intervjun är en metod som i många situationer kan vara bristande eller direkt olämplig men när syftet är att kartlägga en individs syn på sin egen livsvärld, vilket är fallet i min undersökning så är det en mycket bra metod. Mitt syfte är inte att mäta eller väga mängder, volymer eller frekvenser av något utan att synliggöra och lyfta fram det respondenterna tycker är viktigt och då ger den ostrukturerade intervjun god reliabilitet.

4:7 Validitet

När forskaren vill veta om en undersökning har god validitet så kan hon ställa sig frågan ”Mäter den det den avser att mäta?”, slutsatserna måste ha giltighet för det som undersökningen ska besvara. För god validitet förutsätts god reliabilitet, tillförlitlighet i mätinstrumenten men också att valet av mätinstrument är det rätta (Kvale 1997), exempelvis om man vill att mäta längd är det inte lämpligt att välja ett litermått som mätinstrument, hur tillförlitligt litermättet än är.

När det handlar om en kvalitativ undersökning med kvalitativ intervju som metod så är det inte lika lätt att skilja på begreppen utan då går diskussionerna om reliabilitet hand i hand tycker jag. En del av det som diskuterats ovan om undersökningens reliabilitet inkluderar till viss del också validiteten. Jag vill mäta respondenternas egna perspektiv, jag har valt ett verktyg som är konstaterat bra för att mäta det, validiteten är följaktligen hög. Men jag vill inte kartlägga deras perspektiv på vad som helst utan jag vill söka beskriva och analysera vad det är ungdomarna säger har bidragit till deras förändring. För hög validitet krävs då att jag i intervjuerna frågar om just det. Min utformning av frågemallen har strävat att vara så ostrukturerad som möjligt för att lyfta fram det egna perspektivet men jag har ändå varit tydlig i intervjuerna med vad det är jag frågar efter. På så sätt har jag strävat efter att få hög validitet.

Genom mitt val av abduktiv analys som analysmetod så ger jag utrymme åt det personliga perspektivet genom att låta empirin ligga till grund för mitt val av teori. Men genom att jag väljer att applicera befintliga teorier och begrepp om förändring för att ytterligare förstå min empiri blir mina möjligheter att synliggöra mönster, se förändringsfaktorer, större och validiteten stärks ytterligare genom min analysprocess.

4:8 Generaliserbarhet

Generaliserbarhet förutsätter validitet och reliabilitet och beskriver huruvida undersökningens resultat går att generalisera för att beskriva andra liknande situationer. Kvalitativ forskningsmetod syftar inte till att uppnå generaliserbarhet och kunna beskriva hur ALLA situationer ser ut utan snarare att exemplifiera hur EN situation KAN se ut (Svenning 2003).

Som jag nämnt tidigare är denna undersökningen inte avsedd att generalisera utan endast exemplifiera för att fördjupa kunskapen på området. En resultatbaserad generalisering är därför inte möjlig och inte heller eftersträvat i min undersökning.

5 Resultat

Kapitlet syftar till att presentera de faktorer som ungdomarna i intervjuerna har sagt har varit dem behjälpliga i förändringsarbetet för att besvara den första av mina frågeställningar. Det är resultatet av intervjuer med fyra ungdomar, Maria, Kristian, Mattias och José. Av anonymitetsskäl har jag valt att inte sammanställa intervjuerna var för sig för att det skulle kunna leda till att individerna kan identifieras då de till stora delar har unika inslag. Däremot har jag ändå valt att använda mig av fiktiva namn istället för helt anonymiserade uppgifter för att kunna göra tydligare kopplingar i analysen. Jag har istället valt att strukturera upp materialet i några olika teman som har varit återkommande i många av intervjuerna. Tematiseringen har alltså gjorts utifrån det som ungdomarna själva har lagt vikt vid i intervjuerna och kring faktorer som återkommer i flera intervjuer och döpts utifrån ungdomarnas egna ord istället för att arbeta efter tidigare givna teman. Detta tillvägagångssätt håller mig så nära min empiri som möjligt. Temana redogörs för i ordning av viktighetsgrad hos ungdomarna, de teman som de har lagt mycket vikt vid och som många av ungdomarna nämnt kommer först och senare kommer de som kanske har varit något mindre viktigt eller framförallt de teman som finns hos färre ungdomar. För att ytterligare ge plats åt ungdomarnas perspektiv i den skrivna texten använder jag mig mycket av citat då alla omskrivningar av en berättelse kan leda till att det berättade får en ny mening. I den mån det förekommer värderande ord som exempelvis ”bra” och ”positiv” eller ”dåligt” och ”fel” i texten utgår det från ungdomarnas egna upplevelser och definitioner av orden.

5:1 ”Brydde sig” och ”lyssnar”

Alla ungdomarna nämner personer som ”brydde sig” som mycket viktiga för deras utveckling. Både inom behandlingen och utanför så har de exempel på personer, som ”verkligen brytt sig”, som ”brytt sig på riktigt”, som väldigt viktiga för att hjälpa dem. Maria beskriver till exempel sin relation till en psykolog som hon kom i kontakt med genom KBT-samtal (kognitiv beteendeterapi) men som hon senare hade en samtalskontakt med såhär:

Det var jätteviktigt för mig för hon... alltså vi... det var inte alltid så att vi just pratade jämt om hur jag mådde utan det kunde vara liksom vad som helst, det kunde vara hästar, det kunde vara... alltså vi pratade om allt möjligt och det var så himla skönt att prata med någon utomstående som inte var med mig i livet annars och bara prata om allting. Hon var även alltså den enda psykologen som jag har kunnat prata med i hela mitt liv för jag har haft jättesvårt att prata. Så det har betytt jättemycket för mig.

När jag frågar vidare kring vad det var som gjorde att det funkade så bra att prata med just den psykologen så fortsätter hon:

Nä men hon... Alltså jag... Hon kändes... Det kändes som att hon verkligen brydde sig. Många gånger kan man komma till psykologer eller kuratorer och det känns som att de sitter där och pratar med en bara för att det är deras jobb och det kändes aldrig så med henne utan det kändes som att hon verkligen brydde sig.

Maria beskriver också sin relation till en behandlare, som hon nu har kontakt med i form av eftervårdsstöd i liknande termer:

(Namn behandlare) har ju alltid varit... Jag har alltid känt att jag kan vända mig till henne, jag har alltid kunnat prata med henne om allting och hon... när många... eller om jag... Det är många som jämt tror att jag mår jättebra och är glad och sådär för det syns oftast inte på mig men (namn behandlare) har alltid kunnat läsa av mig och om jag träffar henne och mår dåligt någon dag så ser hon alltid det och det är väldigt skönt för då slipper man säga nått. Så vi har en rätt nära relation.

Senare i intervjun fortsätter hon:

Jag har känt henne så himla länge nu och jag ser inte henne som... När jag träffar henne så ser inte jag det som behandling liksom utan jag ser det som att det är en person som jag tycker om att vara med och som jag får stöttning av och som jag kan säga allt till utan att skämmas och... Alltså det är jätteviktigt för mig att inte se en person... alltså om jag skulle se henne som att hon är med mig för att hon SKA det liksom, då hade det nog aldrig funkat.

Även Kristian beskriver sin relation till en behandlare och eftervårdskontakt på ett liknande sätt, att hon var den enda som förstod honom och som såg hans positiva sidor.

Kristian beskriver även en situation där han kommit i mycket problem och då upptäckte att relationen till sin mamma vuxit sig stark under tiden på institution och att relationen till sin flickvän som han blev tillsammans med strax efter institutionen var väldigt viktig:

Jag höll på o torska så ringde min morsa, eller först ringde min morsa men henne klickade jag av, sen ringde min flickvän och sa att 'jag är orolig för dig. Din mamma och jag älskar dig det vet du va?' o då åkte jag hem och la jag ner med allt samma dag. Det handlade om fyra veckor först drogerna och sen detta då. Då la jag ner med allt sånt... klarade inte mer. Då visste jag att dom brydde om sig om mig du vet, det var det jag aldrig hade känt innan.

José har också erfarenheter från en person som ”verkligen lyssnade” som han säger har påverkat honom mycket. Det var en behandlare som jobbade en kort tid på en av de institutioner där han varit placerad.

Jag hade en personal som lyssnade [...] Han lyssnade på oss och gjorde oss glada och så men han fick sparken men han var den som var bäst av dom alla [...] han behandlade en som en vän, som om du är en... skojade och hade sig alltså PRECIS som en vän, lyssnade, pratade. Han kunde prata om tjejer o allt som en vän, inte halvdant, allting!

José beskriver även ”sin soc”, den handläggare som handlägger hans ärende nu som mycket bra och som någon som hjälpt honom mycket.

Nu har jag en asbra han är ny, han är typ 26 år gammal, asschyst! Han lyssnar på vad JAG vill, han skiter i vad de andra säger han skiter i alla andra, han lyssnar på vad JAG vill. Då funkar det bäst. Det är då jag bara - nu vill jag göra gott ifrån mig för att det är någon som vill lyssna.

Ungdomarnas exempel på personer som ”verkligen brytt sig” och som ”lyssnat på riktigt” handlade ofta om att någon har skiljt ut sig från vad de tidigare upplevt. När de gav exempel på personer utanför behandlingen så var det kompisar som ställt upp för dem på ett annat sätt än vad deras tidigare kompisar hade gjort, flickvänner som stöttat dem i det som varit svårt och en nyvunnen kontakt med en förälder som inte tidigare funnits som stöd men som nu visat en kärlek och omtanke som var ny för den relationen. De personer som ungdomarna träffade på under behandlingen som skiljt ut sig var personer som gjorde något utöver det vanliga, som byggde relationen inte bara utifrån ett behandlingsperspektiv utan ungdomarna upplevde det som att de även hade en personlig relation. Det är återkommande hos alla ungdomarna att de beskriver att det har varit personer som inte bara förhållit sig yrkesmässigt till dem utan också gett av sig själva och som ”verkligen brytt sig” om att förstå ungdomen som person mer än som klient. Mattias säger:

Jag hade en väldigt bra eftervårdare. En bra eftervårdare, som löste väldigt många bra saker, det tillhör inte vanligheten.

5:2 Ny miljö

I olika faser av deras förändringsprocess beskriver många av ungdomarna också ett miljöombyte som en viktig faktor. Mattias som efter ca 2,5 år på institution flyttade till ett fosterhem beskriver att han hade bott i ett oroligt område innan tiden på institutionen och en otrygg familjesituation och därför tycker han att den nya miljön var viktig. Till skillnad från det område som han växt upp i och den miljön han har befunnit sig i med mycket oroligheter och kriminalitet närvarande så kom han till en ny start med den nya miljön.

Jag hamnade i ett jättebra fosterhem med ett par som jag fortfarande har kontakt med [...]Det handlar ju mycket om vart man hamnar liksom[...]Nu var det ju liksom normala ungdomar och på landet dessutom[...]Så man inte träffar ungdomar som bara hänger och inte gör nånting och har så mycket tid att inte göra nånting att de kommer på tankar som att 'hmm den mopeden har stått där i fem dar, vi kanske ska ta o prova den' [...] Jag flyttade ut på landet och jag hade sån tur typ som att det var liksom ett sammansvetsat gäng där och jag hade sån tur att jag kom med i det gänget o då kom liksom folk och knackade på dörren och sa 'hej ska du åka med och bada liksom.' 'ja visst' [...]Dom åkte och badade liksom, dom gjorde normala grejer, dom spelade tv-spel, dom gjorde sånt som man ska göra. Dom hängde inte i femman och dom hade inte storebröder som langade hasch liksom.

Även José berättar om hur viktig en praktikplats som han fick under tiden på institutionen som senare lett till ett arbete har varit för honom. Han berättar även om hans situation i skolan nu där ingen vet vad han har gjort tidigare eller att han har varit placerad. I dessa två olika miljöer så upplever han att han får en ny chans genom att de behandlar honom som en människa, som vem som helst för att de inte vet hans bakgrund. Han beskriver också att han, genom att få se en ny miljö började tänka annorlunda.

Genom att få se något nytt, då började man se det på ett nytt sätt, då var det något nytt helt plötsligt.

Maria beskriver också en ny skola som en miljö för henne att skapa sig nya, positiva erfarenheter av skolsituationen, tidigare hade hon gått i en skola där hon upplevde att de hade haft en för stor press på henne, något som hon inte känner nu på sin nya skola. Intressant är att Maria även beskriver institutionsplaceringen som en viktig ny miljö för henne för att få perspektiv på sin livssituation.

Jag gjorde mig av med ganska många kompisar när jag flyttade till (namn institution), såna som egentligen inte brydde sig om mig, som egentligen var ganska elaka mot mig men det förstod inte jag förrän jag flyttade dit. [...] När jag flyttade dit så var jag ju tvungen att vara där hela tiden så då så blev det ju att man kom ifrån dom o sen efter ett tag så började jag må bättre av att inte umgås med dom o då tänkte jag efter 'är det verkligen... har dom verkligen varit shyssta mot mig? Vad är det jag har levt? Är det här jag liksom?' o då kom jag på att det som jag hade gjorde med dom, alltså det var inte jag, det var som någon undanflykt på något sätt.

Ungdomarna beskriver hur deras olika upplevelser av att hamna i en ny miljö har påverkat deras synsätt på olika saker och på sig själva och hur det har hjälpt dem att ta avstånd från personer eller sysselsättningar som inte har varit bra för dem.

5:3 Eftervård

Alla ungdomarna har haft eftervårdskontakt i någon form efter sin institutionsplacering och de flesta av dem beskriver den som viktig för deras förändring. Framförallt Mattias och Maria beskriver deras eftervård som avgörande. Mattias säger, förutom hur han beskrivit "sin eftervårdare" ovan (se "'bryr sig' och 'lyssnar'"), såhär:

Jag har haft en väldigt bra eftervårdshjälp. Det är nästan... alltså... phu... det är så viktigt med eftervård att det löjligt. Jag menar, du släpper ut en ungdom ensam i samhället som inte har några bra föräldrar som kan hjälpa till, ingen som kan hjälpa till. Antagligen inga bra kompisar, han ska skaffa nya kompisar. Det är väldigt lätt att det går snett liksom.

Senare i intervjun fortsätter han:

Alltså eftervården, jag säger bara såhär, vad som händer på institutionen det är jättebra och det måste vara bra grejer där men eftervården, det kan gå åt helvete på institutionen men får du riktigt bra eftervård så kommer det att gå bra för dig. Tvärtom, går det jättebra på institutionen o du får en skiteftervård så ska det till rena mirakel för att det ska gå bra för dig. Det är bara så, eftervården är SÅ viktig!

För Maria har en eftervårdskontakt varit viktig för att inte falla tillbaka i gamla mönster:

Det höll på... precis när jag flyttade från (namn institution) så.. några månader efter så började jag o mamma bråka jättemycket och då höll det på att skita sig igen men så min kontaktperson som jag hade på (namn institution) hon kom in och fick vara min kontaktperson efter också och då blev det bättre igen.

Maria säger också att hennes eftervårdskontakt som ett viktigt personligt stöd för både henne och hennes mamma och en professionell utifrån som hjälpt dem att hålla fast vid de strategier för samarbete som de lärt sig under tiden på institutionen. Mattias säger nästan samma sak när han beskriver sina två eftervårdskontakter som personer som funnits både som referenspunkter som personliga förebilder men också som personer som försett honom med det stöd som han behövt för att hålla fast vid det han uppnått på institutionen. Mattias har även haft eftervårdskontakt från institutionens skola, något som han säger var jätteviktigt för att han skulle klara av de nya studieförutsättningarna i en "vanlig" skola.

5:4 "Jag kan"

Det här temat skulle kunna heta skola, för det är för de flesta av ungdomarna där det har börjat men "jag kan" täcker in ett större område och i ungdomarnas berättelser har inte just att klara av skolarbetet varit centralt utan mer känslan det har givit, känslan av att "jag kan". Mest centralt har det varit för Mattias. Han berättar att han, när han började i institutionens skola, fick en känsla av att han "greppade det". Han har inte haft några inlärningssvårigheter innan men hans skolsituation tidigare har varit svår då oroligheterna i hemmet har gått ut över hans skolgång. När han fick en trygghet genom placeringen och när han började i institutionens skola upptäckte han att han klarade av skolan bra och att han hade potential. För honom har ytterligare ett element i "jag kan" varit att han började syssla med musik under sin tid på institutionen. Genom musiken så fick han återigen en känsla av att vara bra på något och musiken är fortfarande väldigt viktig för honom.

För Maria började det med att hon blev utredd under tiden på institutionen och diagnostiserad med ADHD. Genom diagnosen fick hon medicin och det blev starten på att lyckas i skolan för henne:

Det har framförallt påverkat mitt självförtroende, för innan så kände jag att alla andra klarar av detta men jag klarar inte av det, jag orkar inte med det liksom. Så jag har fått jättemycket mer självförtroende bara för att jag klarar av att gå en dag i skolan utan att bli trött, jag klarar av att räkna matte en timma

utan att sitta sista halvtimmen och typ bara titta ner i boken för att jag inte orkar. [...] Det känns som att jag klarar av exakt det som alla andra klarar av också.

Hon berättar om hur hon har kunnat använda sig av det självförtroendet i andra situationer i livet, exempelvis när hon ska ta körkort. Istället för att tänka som hon gjorde innan, att det här går aldrig, kan hon nu tänka att om alla andra klarar av det så klarar hon väl det med. Maria har även aktivt fått arbeta med sin självständighet vilket har bidragit till hennes känsla av att klara av saker. Exempelvis har hennes arbete med sitt självförtroende och sin självständighet lett till att hon har kunnat ha styrkan att ta avstånd från kompisar som inte är bra för henne. Precis som Mattias har sin musik så har Maria även ett intresse, ett hästintresse där ridningen och att ta hand om hästarna bidragit till hennes känsla av ”jag kan”.

Även för José verkar skolan ha betytt mycket. Han beskriver att han till viss del alltid vetat att han är väldigt smart men att han kunde använda sig av det för att få ”ta del av det goda”. För honom så blev skolan, och att skaffa sig en utbildning hans väg mot att få en fri vilja. För honom innebär det att han satsar på att gå ut skolan med bra betyg så skapar han sig möjligheter att välja vad han vill efter skolan. Det är väldigt centralt för José med den fria viljan, känslan av att ”jag kan göra vad jag vill” och han använder sig av skolan för att skapa sig de möjligheterna. ”Den fria viljan” som är Josés egna ord är något som han återkommer till ofta och han menar att det kan handla dels om hans framtid och frihet men också om små saker som han inte har kunnat göra egna val kring under sin tid på institutioner eller nu genom att socialtjänsten fortfarande inskränker hans valmöjligheter i vissa vardagliga situationer. För José har även hans nya miljö, med människor som inte vet hans bakgrund, som nämndes tidigare gjort att han känner att det finns nya möjligheter för honom.

Kristian beskriver hur en programverksamhet varit viktig för honom och fått honom att känna att han kan hantera saker. Kristian har haft stora problem med aggressivitet. Han säger att han, innan han kom till institutionen, inte kunde hantera sin ilska överhuvudtaget men genom det ART-program (aggression replacement training) som han gick på institutionen fick han lära sig strategier för att hantera sin ilska. Kristian säger att ART definitivt är en av de saker som har varit absolut viktigast för honom för tidigare har han inte haft förmåga att ha en bra relation till vare sig sin familj eller flickvänner men genom programmet fick han sätt att hantera aggressioner som gjorde det möjligt för honom att ha kontakt med sin familj. Han har metoder som han använder sig av för att hantera sina aggressioner:

Jag tänker på annat, bryter det. Som till exempel nu, om jag har aggressioner så slänger jag på GTA (grand theft auto, ett data/tv-spel förf. anm.) och slår ihjäl någon på spelet istället för att göra det på riktigt. Förr kunde jag verkligen... Alltså satt jag typ och kolla på tv och blev irriterad på nåt jävla program kunde jag gå ut och slå på nån på torget.

Han pratar mycket om att han tidigare inte haft möjlighet att kontrollera sig men att han nu kan det. Han säger att det dock tog ett år ungefär innan han började ta till sig de kunskaper som han fått under ART-träningen men redan när hela familjen kom på besök på institutionen för första gången efter ca en månad så kände han att han kunde hantera situationen på ett annat sätt och vara mindre aggressiv och prata istället för att bara bråka. I intervjun med Kristian upplever jag att känslan av att kunna hantera sina aggressioner varit väldigt viktig för honom.

Flera av ungdomarna berättar också att de har en stark vilja, om de verkligen bestämmer sig för något så genomför de det. För några av dem så har den styrkan utvecklats genom arbetet på institutionen. Maria säger att hon alltid har varit envis men att det var genom att hon fick arbeta med sitt självförtroende som den envisheten växte till en viljestyrka.

I flera av intervjuerna återkommer formuleringar som ”det ser ljust ut”, ”jag har en plan”, ”jag kan göra vad jag vill”. Detta indikerar att känslan av att ”jag kan” inte bara har viktigt för ungdomarna på deras väg och i deras nulägesituation utan att den också skapar en vision om framtiden hos dem, ”det finns hopp liksom” som de säger.

5:5 (Flick)Vännens ultimatum

Både Kristian och Mattias berättar att de har haft problem med narkotika efter sin tid på institutionen men är nu drogfria sen några år tillbaka. När jag frågar dem vad som har hjälpt dem att ta sig ur det så säger båda två att flickvännen har varit anledningen. I båda fallen har det funnits en flickvän som har ställt ett ultimatum att välja mellan henne eller drogerna och både Kristian och Mattias har då slutat tvärt med drogerna. I Kristians fall rörde det sig också om viss kriminalitet. Både Kristian och Mattias beskriver att det var första gången de var kära i någon och att det inte var ett svårt val. Kristian säger såhär:

Tjejen väldigt mycket, det var ändå såhär första tjejen jag var kär i. Det var ett tag hon hotade med att göra slut, fortsätter du så gör jag slut det måste du fatta, jag vill inte ha en kriminell pojkvän. [...] Jag träffade min tjej så sa hon såhär att slutar inte du med narkotika så kommer aldrig vi kunna bli tillsammans så jag slutade exakt samma da som hon sa till mig änna 'lägg ner' så gjorde jag det, la ner direkt, samma dag.

Maria beskriver inte någon partner som del i hennes process men däremot beskriver hon att hennes bästa kompis som hon lärt känna under den här tiden varit viktig för henne både som stöd och genom att hon ställt ett ultimatum. En tid efter tiden på institutionen blev Maria sjuk i ätstörningar och Maria beskriver att hennes bästa kompis var den enda som visste hur illa det var och hon ställde till slut ett ultimatum:

Det var hon som märkte först av alla, och det var första gången som jag var nära att förlora henne och det ville jag inte så då kämpade jag. [...] Jag blev så himla konstig när jag inte... Alltså jag kunde gå flera dagar utan att äta nånting och tillslut kunde inte jag tänka klart och jag var typ helt förvirrad hela tiden och (namn kompis) kände ju inte alls igen mig o hon ville inte att jag skulle bli sämre än vad jag var och jag vet inte om hon visste på nåt sätt att om hon sa att... eller hon fick mig att kämpa för både henne och mig, för jag ville ju inte mista henne för hon är den enda riktiga vännen jag har som verkligen är jättebra så och om jag skulle förlora henne så skulle jag aldrig förlåta mig själv [...] Hon sa till mig att typ 'nu måste du lägga ner det här för...' hon sa typ 'Om du går ner mer i vikt nu så kommer du att förlora mig som vän för jag orkar inte med det här längre' liksom och först blev jag jättesur på henne, tänkte va fan du ska väl inte bry dig om det, det är ju min kropp, det är ju jag som väljer vad jag gör men sen så förstod jag ju att, eller hon sa till mig att du har blivit helt konstig, det går knappt att prata med dig o då tänkte jag efter att det här funkar nog inte.

5:6 Hot om förlust

Förutom det hot om förlust av flickvän respektive bästa kompis så har två av ungdomarna också beskrivit andra hot om förlust som avgörande för att ändra ett beteende och att inte återfalla i gammalt beteende. José som har en ambivalent hållning till det liv han lever nu med jobb, skola och lägenhet beskriver det bitvis som att han håller fast vid det bara för att han inte vill bli placerad igen. För honom är strävan efter att ha en fri vilja det som driver honom framåt och till viss del rädslan för att få den berövad genom att bli placerad igen det som gör att han sköter det han ska. Han säger såhär:

Dom sa helt enkelt att om jag inte klarar av skola, lägenhet och fixar jag inte jobbet så åker jag in igen och det är inte vad jag vill. Jag vill vara en hippie, eller inte en hippie men jag vill vara en fri människa och kunna göra vad jag vill, det är vad jag vill!

Även Maria beskriver något liknande när hon berättar om hur hon har arbetat med sina åtstörningar. De är fortfarande aktuella hos henne men hon tog sig ur ett akut skede, även hon delvis på grund av ett hot om inläggning:

Vi fick åka på ett akut läkarsamtal och om jag hade gått ner två kilo till så skulle inte jag få gå till skolan för att jag vägrade för lite o så sa dom att om inte jag började äta själv så skulle jag inlagd och då hade jag inte varit inlagd på ett år och jag ville verkligen inte bli inlagd igen. Så då försökte jag börja äta successivt.

Maria hade alltså dessutom hotet om att förlora sin möjlighet att gå i skolan, något som hon verkligen inte ville förlora. Detta, tillsammans med kompisens ultimatum och det faktum att hon inte längre kunde ta hand om den häst hon hjälpte till med fick henne att börja äta, trots att hon upplevde det som så jobbigt att hon grät vid varje måltid i två veckor.

5:7 Familjearbete

Maria och Kristian beskriver vikten av att de har fått arbeta med att stärka sin relation till, och få ett fungerande samarbete med, sin familj under tiden på institutionen. Maria beskriver sin relation till sin mamma som en av anledningarna till att hon blev placerad. De bråkade mycket och Maria lyssnade inte på vad mamman sa. Mamman litade inte på Maria och satte gränser på ett sätt som provocerade Maria. Genom samtal på institutionen, först enskilt och sedan tillsammans, och sedan genom eftervårdsstödet har Maria och hennes mamma kunnat hitta strategier för att samarbeta. Med institutionens hjälp satte de upp regler tillsammans som Maria var tvungen att följa men i gengäld var det ett progressivt system med belöningar när Maria följde reglerna. Genom det arbetet fick Maria och hennes mamma sakta lära sig att samarbeta, lösa sina konflikter och med tiden utvecklades relationen och mamman är nu någon som Maria söker stöd i. Maria beskriver att det behövdes någon utifrån som kunde hjälpa dem att lösa sina konflikter, något som hennes eftervårdskontakt stöttat dem med även efter tiden på institutionen.

För Kristians del så var det institutionens familjearbete som gjorde att han började ha en relation till sin familj överhuvudtaget. Han beskriver det som att han tidigare inte kunnat vara med dem alls utan att det blev bråk och att han ibland startade bråk medvetet. Han hade ingen kontakt med dem alls men när han kom till institutionen blev det annorlunda. Han beskriver att han nu har kontakt med sin familj som en av de största förändringarna han gjort och när jag frågar om vad det var som hjälpte honom till det svarar han:

(namn institution) Det här med kontakt, alltså familjen kom o hälsa på dom hade samtal hela tiden o sen hade dom ett krav då att jag skulle höra av mig till min familj, det här första, det hade jag som ett av de här första kraven (Kristian behandlades inom en målstyrd behandlingsmetod förf. anm.). Dom sa att 'hör av dig till din familj', höra av mig så mycket som bara går. Jag gjorde ju det, så mycket det bara gick o då fick jag ju bättre kontakt o så.

5:8 Samtal

Många av ungdomarna säger också att samtal som de haft under tiden på institutionen och i sin eftervård har varit viktigt för att hjälpa dem att förändras. Framförallt Kristian säger att de samtal, både inom ART och i andra mer ostrukturerade former på institutionen var det som lärde honom att känna empati, något som han inte alls kunnat känna innan. När jag frågar honom hur det gick till så svarar han:

Alla ungdomarna som bodde där på (namn institution) hade ju olika problem o dom mätte dåligt o man visste inte hur man skulle göra så man fick lära sig änna o sen så personalen sa 'prata hur du mår' o jag vet ju inte hur jag mätte riktigt jag sa bara att jag var arg o så. Men dom pratade ju hela tiden, speciellt jag och (namn kontaktperson/eftervårdskontakt) pratade ju hela tiden.

Han beskriver att hans åsikter och synsätt blev ifrågasatt av både personal och andra ungdomar på institutionen och att det fick honom att förändras.

Maria beskriver också samtal som den viktigaste delen i hur hon och hennes mamma lärde sig att samarbeta. Dessutom nämner hon att stöttande samtal med sin eftervårdskontakt har varit viktiga och den psykologkontakt som nämnt tidigare (se ”bryr sig om” och ”lyssnar”). Mattias och José lägger inte riktigt samma vikt vid det men Mattias pratar om hur personalen genom samtal har gett honom nya alternativ, visat på alternativa sätt att hantera svårigheter.

5:9 ”Trött på det”

Flera av ungdomarna säger också att det de upplevt och sett under sin tid på institutionen och i sitt liv har till viss del blivit en motbild för dem. Mattias beskriver det så här:

Alltså en konstig sak som har hänt med mig var att jag har blivit trött på allt det här snacket om kriminellt hit och kriminellt dit liksom. Så jag har liksom blivit trött på det, av (namn institution), av många vänner jag haft och så. Så jag har bara velat liksom säga 'håll käften' till dom liksom, trött på det liksom [...]det fick lite motsatt effekt på mig med när man bara är med folk som bara ser på saker på fel håll liksom när man bara är med folk som bara tänker på att

sno mopeder, bara tänker på att knarka, bara tänker på alkohol, bara tänker på tjejer, bara tänker på en massa... aldrig tänker på 'hur kan jag göra, vad kan jag ha för planer', nånting sånt, så blir man trött på det och det blev jag lite på (namn institution) så det kanske också påverkade mig till att vilja välja en annan väg.

Kristian säger att han började se annorlunda på sitt kriminella liv när han var i det, han säger också att han blev "trött på det" och att han började tycka att det han höll på med var "hjärndött".

José som varit placerad på olika institutioner under många år och från tidig ålder beskriver framförallt att han blev trött på att vara placerad på institution. Han upplevde att han inte blev bra behandlad på institutionerna och blev trött på att inte ha en egen vilja. Det blev en drivkraft för honom att förändras så han inte behövde bo där mer.

5:10 "Upplevelser som fick en att tänka till"

Mattias beskriver att situationen när han först kom till institutionen varit väldigt skrämmande och blev något som fick honom att tänka till:

Jag upplevde... Jag var 12 år och jag kom dit i ett par liksom fint orange-blåfärgade snobbshorts o linne typ, hår på huvudet, en tolvåring liksom. Fem killar som står och hugger ved i bar överkropp, solglasögon, rakade på huvudet, alla var nazister och var i femton till artonårsåldern, hugger ved också. Dom bara kollade på mig ännu. WOW det är en upplevelse kan jag säga, bara 'hmm, undrar vad som kommer hända med mig nu?' Det gör att man... Man har varit med om vissa saker som, inte gör en hårdare men som... man vet vissa saker som inte andra ungdomar vet.

Både Maria och Kristian berättar om en överdos som något som fick dem att tänka till. Maria har tagit flera överdoser som "ett rop på hjälp" men den sista säger hon att då ville hon verkligen dö men gjorde inte det. Då tänkte hon till att "jag ska klara det här". Kristian säger att hans överdos som var en reaktion på att hans flickvän hade gjort slut har fått honom att tänka till. Han fick fysiska men av överdosen, och det tillsammans med de ärr och skador han hade från slagsmål fick honom att tänka att han hade "förstört sin kropp" och inte ville göra så mot sig själv igen.

5:11 Manliga förebilder

Manliga förebilder är något som bara Mattias nämner men som han lägger mycket stor vikt vid för hans förändringsprocess. Han har växt upp till stor del utan sin pappa och tyckte det var viktigt för honom att han under tiden på institutionen och i sina eftervårdskontakter har fått se förebilder och "lära sig hur man är som man".

Har du inga förebilder så gör du dig förebilder och det är inte alltid du hittar de bästa förebilderna i media liksom eller i filmer och så. Du ser så där ska... oh det där är häftigt, fängelse, tatueringar ja men du vet. Men det var nånting som förändrades där, nånting som jag fick ta del av där liksom, det där som inte

min pappa inte har levererat till mig[...]Förebilder, stabila förebilder, normala vuxna män.

När jag frågar på vilket sätt de utgjorde förebilder så svarar han:

Hur dom betedde sig, att dom var lugna och liksom... gränssättande... vad ska man säga, dom brydde sig liksom o... o visade liksom... ja visade hur man kan vara helt enkelt som en vuxen man... hur man kan... alltså i dom flesta olika situationer, allt från att sitta och dricka kaffe o så till o... när man går och handlar kläder på stan liksom. [...]Alla behöver det liksom, vi människor är efterapande varelser som behöver... Det är så vi lär oss liksom, vi ser andra och så gör vi likadant, vi tar intryck hela tiden [...] Jag är uppvuxen med tre kvinnor, min morsa, min syster och min mormor, det ger vissa saker säkert, som vissa andra kanske inte får vad gäller... man lär sig om kvinnor och så va men det saknas fortfarande nånting, när man... alltså du vet, ta ett fjantigt exempel men man lär sig liksom inte nåt annat att sitta ner och kissa liksom när man bor bara med kvinnor, det är ändå nånting som man lär sig liksom. Jag tror jag såg nån film om det häromdan. Det är liksom så här småsaker som man inte liksom lär sig men som man behöver lära sig... Ja just det ja nu kom jag på det, dom här grejerna som... det viktigaste av allt är liksom dom här grejerna som hur man tänder en grill, byter däck, jamen dom här basic sakerna som... det lärde inte... det kunde inte min mamma lära mig liksom. Nu var min mamma såhär, hon borrhade upp tavlor o så vidare, hon fick vara både man och kvinna men hon kunde inte ändå inte lära mig dom sakerna så som en far kan lära en sakerna.

6 Teoretiska perspektiv

Kapitlet syftar till att presentera de olika teoretiska perspektiv och begrepp som jag utifrån min empiri valt som analysverktyg. De redogörs inte för i sin helhet utan jag har valt att fördjupa mig endast i de delar som har mest relevans för det insamlade materialet.

6:1 Skyddsfaktorer

Begreppet skyddsfaktorer används ofta i relation till begreppet riskfaktorer. Dessa är inte varandras raka motsatser i sin betydelse men till viss del i sin funktion. Medan riskfaktorer är faktorer som utsätter individen för risk för att utveckla exempelvis normbrytande beteende eller gör att en risksituation utvecklas till en problemsituation så är skyddsfaktorer processer i motgående riktning (Andershed 2005).

Länge har man sett att människor, framförallt barn och ungdomar har väldigt olika förmåga att möta olika typer av svårigheter i livet. Med begreppet resilience har man försökt att sätta ord på vad det är som olika individer har som gör att de har större tålighet att möta svårigheter och motgångar. Risk- och skyddsfaktorer har utvecklats som teoretiskt perspektiv framförallt inom barn- och ungdomsforskningen för att ännu tydligare kartlägga vad det är för processer som påverkar individens förutsättningar för att få problem eller ”klara sig” genom livets händelser. Detta har legat till grund för många preventiva program som inriktar sig på att minska riskfaktorerna och öka skyddsfaktorerna (Gjaerum 1998). Riskfaktorer listar det som ökar förekomsten av ett problembeteende eller kris. Skyddsfaktorer kan ses som livlinor, bojar och flytvästar som dels kan ta individen genom sånt som är svårt men också som relingar, säkerhetsstaket och förhållningssätt som kan hindra individen från att hamna i problem från början.

Skyddsfaktorer verkar på olika sätt, Ferrer-Wreder et al. (2005) gör följande indelning i fyra övergripande kategorier:

Minska dysfunktionellt beteende

Genom att minska en typ av beteende som kan göra det svårt för individen att samspela med sin omgivning eller att fungera som person så underlättar det för individen att kunna interagera med sin omgivning.

Påverka effekten av riskfaktorer

Denna typen av skyddsfaktorer kan mer ses som en direkt motsats till olika riskfaktorer. Den tillför egentligen inte något nytt positivt i termer av utveckling men motverkar riskfaktorerna direkt och är som en sköld mot de attacker som riskfaktorerna utgör mot individen.

Bryta sambandet mellan förekomsten av risk och förekomsten av problem

En riskfaktor är, som framgår av ordet inte mer än en risk och är egentligen inte något negativt i sig självt men som en följd av riskfaktorer kommer problemsituationer i ett kausalt samband. En skyddsfaktor kan bryta det sambandet. Till exempel om individen befinner sig i en miljö som utgör en riskfaktor för kriminalitet men det finns en skyddsfaktor som exempelvis en alternativ sysselsättning. Då kan individen kanske befinna sig i den miljön, leva med den riskfaktorn, utan att det utvecklas till ett problem, individen håller sig från kriminalitet.

Förebygga uppkomsten av riskfaktorer.

En skyddsfaktor kan också verka genom att motverka uppkomsten av olika situationer som skulle kunna utgöra en risk. Då handlar det om en mer preventiv funktion (Ferrer-Wreder et al. 2005).

Exempel på olika skyddsfaktorer

Jag har valt att dela in skyddsfaktorerna i tre olika grupper, individuella, relationella, och samhällliga faktorer. Det liknar Andersheds (2005) indelning i faktorer på tre olika nivåer, personlig nivå, familjenivå och samhällsnivå men jag har gjort en annan indelning för att bättre täcka in de faktorer som på olika sätt handlar om individens samspel med sin omgivning men som inte kan ses som att vara på samhällsnivå och tycker att det blir mer överskådligt såhär:

Individuella faktorer

Andershed (2005) nämner exempelvis: stabila emotioner, stabilt temperament, självförtroende, god intelligens, problemlösningsförmåga, positiv attityd, optimism, och nyfikenhet. Vidare enligt Gjaerum m, fl. (1998) kan även att ha en attraktiv fysik ses som en skyddsfaktor, och en god språkutveckling hänger ofta ihop med en god emotionsutveckling och tvärtom. Berglund (2007) lägger också till KASAM (känsla av sammanhang) som en individuell skyddsfaktor.

Relationella faktorer

Inom denna grupp finns bland annat social kompetens, nära relationer till andra, närhet i en föräldra-barnrelation, undvika destruktiva kompisrelationer (Andershed 2005), att ha ett trevligt sätt, att ha en bra relation till någon vuxen, och att få god konsekvent omvårdnad från någon, att vid avsaknad av föräldrar ha ett gott föräldrasubstitut, goda förebilder och vuxna i sin omgivning som stöttar och främjar individens problemlösningsförmåga och motivation (Gjaerum 1998). Andra relationella skyddsfaktorer är prosociala vänner, positiva, bekräftande kompisrelationer, deltagande i fritidsaktivitet, kärleksfullt klimat i familjen och tydliga ramar och regler i familjen (Berglund 2007).

Samhällliga faktorer

Emotionellt stöd från omgivningen, att klara de uppgifter som ges i skolan (Andershed 2005), att vara ”duktig på något” (antingen fritidssysselsättning eller i skolan), en skola för kompetensutveckling, utbildningsmöjligheter överhuvudtaget och positiva skolerfarenheter (Gjaerum 1998), en god samhörighet i grupperna i skolan och på fritiden, engagerade föräldrar kring ungdomsgrupper, individuellt stöd i skolan, sociala insatser, arbete, integration och bra boendeförhållanden (Berglund 2007).

I arbetet med skyddsfaktorer har man kunnat se en viss synergieffekt mellan de olika faktorerna och vid ett aktivt arbete med att öka skyddsfaktorer har man kunnat påvisa att det som är mest produktivt är att arbeta med flera faktorer samtidigt, istället för att rikta in sig på den som kan ses som viktigast. På så sätt kan de många faktorerna och det breda angreppssättet skapa ett resultat som blir mer än summan av delarna (Gjaerum 1998).

Berglund (2007) menar också att bristen av någon skyddsfaktor kan kompenseras med hög grad av andra skyddsfaktorer. Han menar att det inte är ett samband mellan en specifik riskfaktor och en skyddsfaktor utan att summan av alla skyddsfaktorer läggs ihop till individens motståndskraft mot alla riskfaktorer.

Valet av skyddsfaktorer att arbeta med bör göras utifrån individens förutsättningar och därför blir ett individanpassat arbete det mest verksamma (Andershed 2005).

Masten (2007) resonerar att arbetet med skyddsfaktorer är grunden till preventivt arbete och vilar på en tanke om att under barnet och ungdomens uppväxt så ställs en rad förväntningar på dem, från dem själva, från deras familj och framförallt från samhället. Dessa förväntningar kan om de leder till misslyckanden bli riskfaktorer för individen genom att den bidrar till en låg självkänsla men genom skyddsfaktorer kan man se till att individen lyckas leva upp till dessa förväntningar i hög grad och då också hantera misslyckandena på ett sådant sätt att det inte påverkar självkänslan negativt (Masten 2007).

6:2 KASAM

KASAM står för ”känsla av sammanhang” och är likt skyddsfaktorer ett begrepp för att beskriva människors motståndskraft när de drabbas av traumatiska händelser och kriser (Antonovsky 1991). KASAM är dock ett begrepp på en högre abstraktionsnivå än skyddsfaktorer och beskriver individens intrapsykiska struktur och upplevelse av sin situation snarare än olika förmågor och resurser som skyddsfaktorer.

KASAM består av tre komponenter (Antonovsky 1991):

Begriplighet

Det innebär att individen upplever såväl inre som yttre stimuli som förståeliga, exempelvis så upplevs information som greppbar, ordnad och strukturerad. Genom att saker förefaller som begripliga så får också individen en känsla av att det som kommer har en viss förutsägbarhet och i de fall det inte har det så har individen förmågan från tidigare situationer att strukturera det så att det blir begripligt. Med världen som begriplig och saker och ting som förutsägbara så grundas positiva förväntningar på sin omvärld och på sin framtid (Antonovsky 1991).

Hanterbarhet

Individen ser sig ha resurser att hantera de situationer som uppstår eller händelser denne råkar ut för. Resurserna behöver inte finnas hos individen själv men finns till dennes förfogande genom att de är förlagda hos personer som individen litar på så som nära och kära, arbetsgivare eller politiker. När individen upplever sig förfoga över dessa resurser så blir allt tänkbart hanterligt och individen upplever sig inte som offer för omständighet eller otur utan någon som kan påverka sin situation (Antonovsky 1991).

Meningsfullhet

De två första temana har en något mer kognitiv betoning men den tredje, meningsfullhet är en emotionell faktor där världen värderas i sin innebörd. Att en individ upplever något som meningsfullhet kan beskrivas som något som hade betydelse eller något som gav dem betydelse. En känsla av meningsfullhet hos individen tar sig ofta uttryck genom utmaningar som individen ställs inför och uppkomsten av en känsla att dessa utmaningar är värda att kämpa sig igenom, att de kommer att ge något av betydelse. En faktor som bidrar till en känsla av meningsfullhet är delaktighet. Att vara del av något är inte bara något betydelsefullt i sig utan ger även individen betydelse (Antonovsky 1991).

Forskning har påvisat en korrelation mellan de tre begreppen, förekomsten av dem har det sambandet att nivåerna av de olika komponenterna är oftast ungefär desamma, dvs hög begriplighet och hanterbarhet ger oftast också hög meningsfullhet. Det finns dock grupper som urskiljer sig, det klassiska exemplet är hemmafruar som kan ha en hög känsla av begriplighet och hanterbarhet men inte känner sig delaktiga och därför upplever en lägre meningsfullhet. Men generellt så korrelerar det så att hög förekomst av två av komponenterna bidrar till hög förekomst av även den tredje.

6:3 Vändpunkter

Berglund menar att vändpunkter är händelser som i efterhand, när man tittar i backspegeln, ges stor betydelse för hur utvecklingen har gått. Svårigheten med vändpunktsbegreppet är just att det är något som får sin betydelse i efterhand vilket gör att det kan vara svårt att dra en gräns mellan vad som ”med facit i hand” kan ses som det som var starten på något nytt och vad som är en efterkonstruktion som passar när historien tillrättaläggs. Något kan i efterhand kanske tillskrivas större betydelse än vad det egentligen haft (Berglund 2007). Ur ett narrativt perspektiv där det som tillskrivs betydelse får betydelse skulle jag vilja hävdas att frågan kanske är av mindre vikt att besvara då samma svårighet kan finnas med allt som återges till oss av människor när de skriver sin historia.

Berglund (2007) beskriver tre olika huvudtyper av vändpunkter:

Speciella situationer och händelser

Den typen av vändpunkter är kanske det som i vardagspråk åsyftas med ordet vändpunkt, nämligen att något drastiskt har hänt som har förändrat bilden. Det kan vara något som individen är med om, tar del i eller bevittnar (Berglund 2007).

Speciella människor och relationer

Det kan handla om både kort- och långvariga relationer men handlar om relationer och människor som kommer in i individens liv och påverkar genom sättet de samspelar eller sättet de är. Oftast rör det sig om personer i det privata livet men kan också vara professionella (Berglund 2007).

Ökad medvetenhet och mognad

Den ökade medvetenheten och mognaden kommer ur vardagliga situationer och intryck och genom nya synsätt i form av nya värderingar och mål. Det handlar också om individens utvecklande av färdigheter och framgångar som kommer som ett resultat av de nya färdigheterna (Berglund 2007).

7 Analys

Kapitlet syftar till att utifrån de valda teoretiska ramarna och begreppen analysera den insamlade empirin. Jag har valt att göra analyser separat för de olika perspektiven för att sedan sammanfatta det i nästa kapitel; Slutsatser. Det har jag valt för att så tydligt som möjligt lyfta fram det ungdomarna sagt och skapa en så bred förståelse för det som möjligt då de separata analyserna är både överensstämmande och kompletterande.

7:1 Analys skyddsfaktorer

Ungdomarnas ord är kanske inte desamma som Andersheds (2005), Berglunds (2007), Gjaerums (1998) eller Ferrer-Wreders (2005) men likväl anser jag att det de beskriver som viktigt för deras förändring kan ses som exempel på olika skyddsfaktorer:

Individuella skyddsfaktorer

Som Kristian och Maria beskriver samtal så har det till stor del varit till hjälp genom att det har hjälpt dem med problemlösningsförmågan. Kristian som tidigare löst många problem genom aggressioner får nya verktyg och Maria som ofta kommit i konflikt med sin mamma har genom samtalen fått hjälp att hantera sina konflikter och hitta strategier för samarbete. För Maria har samtalen också bidragit till ett ökat självförtroende som, i all litteratur jag studerat inom ämnet, nämns som en av de viktigaste individuella skyddsfaktorerna (Andershed 2005, Berglunds 2007, Gjaerum et al. 1998, Ferrer-Wreder et al. 2005). Kristian nämner också att han tidigare inte visste hur han skulle prata om känslor men att han lärde sig det genom samtalen. Han lärde sig både att kunna känna vilka känslor han hade och att sätta ord på dem. Det anser jag kan vara ett exempel på det samband som Gjaerum et al. (1998) beskriver mellan språkutveckling och emotionsutveckling. Genom samtalen har Kristian också fått hjälp till stabilare emotioner som enligt Andershed (2005) även det är en individuell skyddsfaktor.

Relationella skyddsfaktorer

”Brydde sig och ”lyssnar” hävdar jag är ett tydligt exempel på stärkta relationella skyddsfaktorer. De viktiga eftervårdrelationer som Maria och Mattias beskriver är enligt mig ett tydligt exempel på vad Gjaerum et al. (1998) kallar en bra relation till någon vuxen som skyddsfaktor. När Mattias som beskriver dessa relationer som ”någon som fixar sånt som föräldrar skulle gjort” så anser jag att han uttrycker det som Gjaerum et al. (1998) beskriver som ett gott föräldrasubstitut. Mattias använder också ordet ”förebilder” och pratar om vikten av att ha förebilder, vilket också Gjaerum (1998) nämner som en skyddsfaktor.

För Kristian som talar om sin mamma och sin flickvän som de som ”verkligen brydde sig” så kan det ses som exempel på vad Andershed (2005) lyfter som en skyddsfaktor, nämligen en ökad närhet till andra och en närhet i föräldra-barnrelationen. Detta nämner både Kristian och Maria när de talar om familjearbetet. Det har bidragit till en bättre relation till deras respektive familjer/föräldrar och har på så sätt enligt Andersheds (2005) definition stärkt deras relationella skyddsfaktorer.

Maria som också talar om att hon och hennes mamma genom familjearbetet och eftervården fått stor hjälp med att göra upp regler och strategier som varit viktiga för dem bekräftar också tydliga ramar och regler i familjen som en viktig faktor, något som Berglund (2007) beskriver som en skyddsfaktor.

Den nya miljön som framförallt Mattias och Maria pratar om har varit viktig för dem för att lämna de gamla kompisarna och hitta nya kan ses som exempel på skyddsfaktorer enligt Andershed (2005): att undvika destruktiva kompisrelationer och enligt Berglund (2007): skapa nya konstruktiva, positivt bekräftande, prosociala kompisrelationer.

Samhälleliga skyddsfaktorer

Det mest framträdande på samhälleliga faktorer är det som ungdomarna talar om under temat ”jag kan”. Känslan av ”jag kan” kan ses som exempel på skyddsfaktorer på flera olika sätt. Det har för många av ungdomarna tagit sin start i nya, positiva skolerfarenheter, en kompetensutvecklande skola (Gjaerum et al. 1998), att klara av uppgifter i skolan (Andershed 2005) och individuellt stöd i skolan (Berglund 2007). Dessa skolerfarenheter har tillsammans skapat känslan av ”jag kan”, eller av att ”vara duktig på något” som Andershed (2005) kallar det. För José har denna känsla alltid funnits inom skolan, han har alltid trott på sin förmåga där men genom sin praktikplats, som nu är hans jobb har han fått den känslan förstärkt.

För Mattias och Maria har denna känsla delvis även skapats genom deltagande i fritidsaktiviteter vilket också är en aspekt av att vara ”duktig på något” som enligt Andershed (2005) är en skyddsfaktor.

Utifrån skyddsfaktorer som teoretiskt perspektiv anser jag att det ungdomarna talar om som varit viktigt för deras förändring till stor del kan förklaras som exempel på olika skyddsfaktorer. De viktiga skyddsfaktorerna finns relativt jämnt fördelade över individuella, relationella, och samhälleliga faktorer. Som Gjaerum et al. (1998) hävdar så förefaller det vara så att det är verksamt att arbeta med många olika faktorer samtidigt för att de förstärker varandra.

De olika ungdomarna lägger vikt vid lite olika saker och ett visst samband kan påvisas mellan vad de upplever sig ha haft ett stort behov av och vad de sedan upplevt som viktigt för dem. Exempelvis grundar sig ”brydde sig” och ”lyssnar” för Maria delvis i en relation till en psykolog då hon upplevt att hon tidigare inte kunnat prata med psykologer. För Kristian är det istället familj och flickvän, några som han tidigare inte kunnat ha bra relationer till alls och för Mattias har hans eftervårdare, förebild och föräldrasubstitut varit viktigt för honom då hans föräldrar inte har kunnat fylla den rollen för honom. Som Andershed (2005) också skriver så är det de individanpassade insatserna, de som är riktade mot de skyddsfaktorer som varje ungdom varit i mest behov av som har varit mest verksamma (Andershed 2005).

Att ”min eftervårdare” har blivit så viktig för Mattias som inte haft lämpliga föräldrar visar också hur stärkandet av vissa skyddsfaktorer kan kompensera för avsaknaden av andra (Berglund 2007).

Utifrån Mastens (2007) perspektiv kan sägas att de olika skyddsfaktorerna hos de olika ungdomarna har minskat deras misslyckanden att leva upp till förväntningar på många områden, de klarar skolan, de klarar familjerelationer, de klarar nära relationer, de klarar fritidssysselsättningar och jobb. Detta har bidragit till att ökat självförtroende; ”jag kan” och förhoppningsvis också ökat deras förmåga att klara motgångar i framtiden vilket enligt Masten (2007) anser är ett resultat av ökade skyddsfaktorer, ”jag fick en plan” som Mattias sa.

7:2 Analys KASAM

Utifrån KASAMs tre grundpelare (Antonovsky 1991) hävdar jag att det ungdomarna säger kan struktureras på följande sätt:

Begriplighet

De samtal som ungdomarna pratar om som varit viktiga för dem är det tydligaste exemplet på en ökad begriplighet. Maria som tidigare inte förstått hur hon och mamman skulle kunna samarbeta fick hjälp att förstå deras samspel genom samtalen.

För Kristian blev hans medmänniskor mer begripliga för honom genom att han, både i individuella samtal och gruppsamtal i ART-programmet, fick lära sig empati och att hantera

sin ilska. Han hade tidigare inte alls kunnat förstå hur andra människor kände men fick lära sig och på så vis blev andra människors emotioner blev begripliga för honom.

När Mattias pratar om vikten av manliga förebilder haft för honom så beskriver han hur de lärde honom hur ”man kan vara som vuxen man”. Detta ser jag som ett exempel på begriplighet eftersom han, genom sina förebilder, fick en kunskap om hur man kan vara och på så sätt blev hans situation och vuxenblivande begripligt för honom.

Ungdomarnas berättelser om hur de genom den hjälp de fick kunde förstå situationer och interaktioner tycker jag stämmer väl överens med Antonovskys (1991) definition av begreppet begriplighet.

Hanterbarhet

Känslan av ”jag kan” anknyter enligt mig till både begriplighet och hanterbarhet. Den del av det som handlar om ungdomarnas skolgång kan tyckas handla mer om begriplighet, Mattias beskriver det som att han ”fattade helt plötsligt” vilket jag förstår som ett uttryck för Antonovskys ”begriplighet” (Antonovsky 1991). Men Maria beskriver det mer som att hon genom sin medicinering kunde klara av skolan och genom att hon kunde klara av uppgifter i skolan fick hon en känsla av att hon skulle klara av även andra saker. På så vis så kan det sägas handla mer om vad Antonovsky (1991) kallar ”hanterbarhet”. Dessutom så har Mattias musikintresse, Marias hästintresse och Josés praktikplats bidragit till deras känsla av ”jag kan” och det beskriver de som känslan av att kunna göra något, vilket jag skulle beskriva som en känsla av hanterbarhet, de upplever sig ha resurser.

För Kristian har även samtalen bidragit till ökad hanterbarhet genom att han har fått resurser att hantera sin ilska. Samtalen har, som jag beskrev ovan, bidragit till en ökad begriplighet av andra människors emotioner men också till en ökad hanterbarhet av sina egna.

Eftervården har till viss del också bidragit till hanterbarhet. Eftervården består av två delar, relationen och den praktiska hjälpen. Den praktiska hjälpen, för Maria med strategier för familjesamarbete och för Mattias med skolhjälp har bidragit till en känsla av hanterbarhet. När de kommit från institutionen så har de upplevt att de inte själva har haft resurserna att hantera sin situation men genom eftervården har de resurserna funnits tillgängliga för dem hos andra. Maria säger att utan någon utomstående som hjälpt henne och mamman med sin konfliktlösning och samarbete hade det inte gått.

Eftervården går för Marias del in i familjearbetet, något som också ökat hanterbarheten för Kristian. Han säger att han genom att han fått stöd och krav från institutionen att ha kontakt med sin familj kunnat hantera att skapa en relation till dem, något han inte kunnat innan.

Meningsfullhet

Ungdomarna har, enligt mig, på många olika sätt genom processen upplevt något som kan definieras som ”en ökad meningsfullhet”. Framförallt har det varit genom de relationer som de beskrivit. Som Kristian beskriver, när hans flickvän och mamma sa att de älskade honom, att när han visste att någon verkligen brydde sig om honom så kunde han inte fortsätta med det han höll på med. På samma sätt så har relationen skapat meningsfullhet för Maria, Mattias och Kristian när de fått ett ultimatum ställt för dem. Genom ultimatumet så fick de en känsla av att de betydde något för någon annan, samtidigt blev de medvetna om hur mycket denna någon annan betydde för dem.

”Brydde sig” och ”lyssnade” är också ett exempel på hur ungdomarna fått kännas sig meningsfulla i en relation, de har fått betydelse för någon och vice versa. Genom att José kände sig lyssnad på så kände han att det han hade att säga var meningsfullt.

För José har dock den mest framträdande faktorn för meningsfullhet varit en ny miljö. Genom sin praktikplats har han fått känna sig meningsfull genom det han gör, han har delaktighet i det som ska göras på arbetsplatsen och han fyller en funktion.

Även genom de ”hot om förlust” av fritidsaktivitet, bästa vän och ”frihet” som José och Maria har upplevt har de också blivit medvetna om att detta är saker som är meningsfulla för dem, värda att kämpa för. På så vis har hotet om förlust synliggjort dessa faktorer meningsfullhet.

Vidare tycker jag att temat ”trött på det” också kan kopplas till begreppet meningsfullhet. Ungdomarna upplevde en minskad meningsfullhet med det liv de haft innan och vill förändra det genom att sträva efter ett mer meningsfullt. De blev ”trötta på det” och slutade med vad de tidigare hållit på med.

Ungdomarna pratar på olika sätt mycket om meningsfullheten i sitt liv och sättet de beskriver det på kan ses som ett uttryck för vad även Antonovsky (1991) kallar meningsfullhet.

Många av de teman som ungdomarna pratar om ryms inom KASAM-begreppet även om begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet kanske inte är ord som de själva skulle använda sig av. Utifrån KASAM kan alltså det ungdomarna säger har varit viktigt för dem förstås som olika uttryck av KASAMs grundpelare. De teman som ungdomarna lägger stor vikt vid verkar vara ganska jämnt fördelade över de olika begreppen vilket skulle kunna kopplas till den korrelation mellan begreppen som Antonovsky (1991) skriver om. Han menar att förekomsten av de tre grundpelarna korrelerar med varandra, nivåerna tenderar att ligga i det närmaste lika, och därmed bör behovet av de olika delarna också bli ungefär samma. Ungdomarna har uttryckt sina behov inom alla de tre områdena och teman som ”jag kan” visar även på kopplingar mellan de olika områdena och påvisar på så sätt de olika delarnas samband.

KASAM abstraherar det ungdomarna säger till en högre abstraktionsnivå där mer generell kunskap kan göras. Genomgående i mitt resultat är att det som ungdomarna säger har varit viktigt för dem är kopplat till ett behov de haft och genom att applicera KASAM på ungdomarnas ord synliggörs vilken typ av behov de har vilket kan göra det lättare att förstå hur detta behov kan fyllas.

7:3 Analys Vändpunkter

På frågan vad ungdomarna tycker har varit viktigt för dem i deras förändringsprocess har de ofta svarat på sätt som: ”det var då som allt ändrades...”, ”det var när jag träffade henne som...” eller ”då var det något nytt helt plötsligt”. Med sina egna ord beskriver de alltså olika situationer, händelser, personer eller upplevelser som blivit vändpunkter för dem. Enligt Berglunds (2007) indelning i olika typer av vändpunkter så anser jag att det som ungdomarna säger kan förstås såhär:

Specifika situationer och händelser

Både Kristian och Mattias beskriver en väldigt specifik situation som anledningen till att de slutade med narkotika. Deras respektive flickvänner ställde ett ultimatum där de fick välja mellan narkotikan eller henne. De beskriver båda situationen som den var igår och det var ett ögonblick som de upplever har haft väldigt stor betydelse för dem. Det har utan tvekan förändrat deras bild av sin situation.

Maria och José beskriver också hotet om förlust av sin frihet i form av en ny inläggning eller inskrivning som en vändpunkt för dem. Maria berättar väldigt ingående om samtalet där hon fick förklarat för sig hur det låg till och att det genast fick henne att vilja förändras. På samma sätt säger José att en viktig faktor till att han förändrades var för att förhindra att bli

inskriven igen för det var inte vad han ville. José berättar också om när han först kom till sin praktikplats, hur ”det var något nytt helt plötsligt” och hur det påverkade honom till att vilja göra bra ifrån sig.

Specifika människor och relationer

Det råder ju inte tvekan om att eftervårdskontakten har varit mycket viktig för många av ungdomarna och inte bara i form av den praktiska hjälp de fått utan genom den relation som de haft till sin eftervårdskontakt. På liknande sätt har flickvännen och bästa kompis varit viktig för dem alla genom den relation som de erbjuder. Genom ett nytt sätt att ingå i relationer, en ny närhet till människor har ungdomarna förändrats. Ex: Maria säger att hennes bästa kompis fick henne att kämpa både för sig själv och för kompis, Kristian säger att han innan flickvännen sagt att mamman och hon älskar honom inte hade känt att någon brytt sig om honom, när han sedan gjorde det så ville han inte hålla på med det han gjort tidigare. Ungdomarnas exempel på specifika människor och relationer som varit viktiga för dem är för många för att alla nämnas i denna analys men de kan finnas både bland professionella, familje-, kompis-, och kärleksrelationer och har blivit något som varit värt att kämpa och förändras för.

Ökad medvetenhet och mognad

Ex: Mattias och Kristian säger att de blev ”trött på det”, Mattias säger att han har varit med om saker som fick honom att tänka till och vilja välja en annan väg, José säger att han tillslut bestämde sig för att han inte ville bo på institution mer efter det han varit med om, Maria säger att hon såg annorlunda på sina gamla kompisar när hon fick distans till dem. Alla ungdomarna pratar på olika sätt om hur de har varit med om processer, och fått erfarenheter som har förändrat deras värderingar, en ökad medvetenhet och nya mål i livet. Det är både positiva och negativa händelser, exempelvis har ju även Kristians och Marias överdoser har ju haft den effekten att det har gett dem nya mål. Ungdomarna nämner också samtal som något som lärt dem nya förhållningssätt. Ex: Kristian genom att han fick lära sig empati, Maria genom att hon fick lära sig sätt att samarbeta med sin mamma och Mattias genom att han i de vardagliga samtalen med personalen på institutionen fick exempel på alternativa vägar.

Berglund (2007) skriver i sin rapport att vändpunktsbegreppet är ett bra perspektiv för att skildra personliga perspektiv för att när man frågar om vändpunkter så kommer man automatiskt in på de personliga upplevelserna av förändring (Berglund 2007). Jag skulle vilja hävda att även det omvända gäller, om du frågar om någons eget perspektiv på deras förändring så får man automatiskt svar i form av vändpunkter. Kanske är det ett sätt att i efterhand strukturera sina upplevelser, som Berglund (2007) lyfter som en risk med vändpunktsbegreppet, men framförallt tror jag att det är ett vedertaget sätt att prata om förändring. Ungdomarna sätter ord på sin förändring genom att beskriva vad, hur, när och med hjälp av vem som förändringen sker och deras förändring beskrivs således väl genom vändpunktsbegreppet.

De teman som många av ungdomarna lagt mycket vikt vid, såsom ”Brydde sig” och ”lyssnar” och eftervård tycks till sin huvuddel handla om människor och relationer. Det har funnits många situationer och lärdomar som också varit viktiga för dem men de har ofta varit viktiga i relation till människorna som ingår i dem. Därför känns det relevant att lyfta fram de vändpunkter som handlar om specifika människor och relationer som viktigast för ungdomarna. Ungdomarna beskriver mötet med dessa människor och relationer som något nytt, något som de inte upplevt innan och något som de inte haft tillgång till innan. Till viss del verkar det som att dessa relationer och nya människor i ungdomarnas liv fyller en brist eller tomrum som funnits tidigare.

8 Slutsatser

Kapitlet syftar till att göra en sammanfattande analys av de tre olika teoretiska perspektiven och ytterligare konkretisera svaren på mina huvudfrågeställningar. Först presenteras mina egna slutsatser och svaren på mina frågeställningar sedan presenteras de i relation till slutsatser i tidigare presenterad forskning.

8:1 Mina slutsatser

Min första frågeställning; Vad är det ungdomarna säger har hjälpt dem till förändring mot återanpassning till ett liv utanför institutionen? Besvaras utförligt i resultatpresentationen men kan sammanfattas som att det som har varit viktigt för dem är det som har fyllt en brist hos dem. De olika ungdomarna har både mycket skillnader och likheter i det de säger. De skiljer sig åt så till vida att de haft olika livsöden, olika livssituationer som lett till att de också haft olika behov och av den anledningen sett olika saker som meningsfulla. Exempelvis så hade Maria en relation till sin mamma men de kunde inte samarbeta kring gränser och regler, därför har Maria upplevt det som viktigt. Mattias som inte haft de familjeresurserna att det har varit aktuellt att arbeta med familjen har istället upplevt föräldrasubstituten, de manliga förebilderna, som viktiga.

Samtidigt har ungdomarna likheter såtillvida att de tycks alla, om än på olika sätt, ha ett stort behov av relationer, och hjälp med att få relationer att fungera. Det tycks vara så att just bristen på relationer och framförallt konstruktiva sådana tycka vara ett genomgående övergripande behov hos ungdomarna vilket de ger uttryck för genom teman som ”Brydde sig” och lyssnade”.

Dessa skillnader och olikheter resulterar i en generell slutsats om att de interventioner som varit anpassade till den enskilda ungdomens behov har varit de som varit mest verksamma och blivit viktigast för ungdomen. Som också teorierna om skyddsfaktorer hävdar (Andershed 2005) så visar det ungdomarna säger att individanpassning är vad som skiljer det viktiga från det oviktiga då de tillfredställer individens behov i den specifika situationen, till skillnad från kollektiva insatser som inte har samma möjlighet att synliggöra de individuella behoven.

För att synliggöra dessa behov kan man dock ta teorier till hjälp vilket då aktualiserar min andra frågeställning. Man kan säkert använda sig av många fler och andra teorier än de jag valt men huvudsyftet blir detsamma, synliggörande, och de jag valt har jag valt för att de ganska konkret presenterar teorier om vad ungdomar, eller människor i allmänhet har för behov. Genom att applicera dessa teorier på en individs situation får man en mall mot vilken man kan se de resurser ungdomen har. Om man ser de olika behoven som fack att stoppa in resurserna i blir man med de olika teorierna snart medveten om i vilka fack det är tomt och de individanpassade insatserna bör således inriktas mot att fylla de tomma facken. Exempelvis kan de olika skyddsfaktorerna ses som olika fack och de är antingen fyllda eller ej. I de fall de inte kan fyllas för att resurserna inte finns, får man istället fylla på mer i ett närliggande fack så det kanske rinner över lite. Exempelvis om ”facket familjerelationer” är tomt för att det inte finns någon familj att arbeta med som för Mattias så kan man istället fylla på med hans viktiga förebilder på institutionen och hans eftervårdskontakter. På så vis kompletterar behoven varandra till viss del.

Genom att applicera en teori med en något högre abstraktionsnivå, som KASAM så grupperas behoven och det kan vara lättare att se vilka behov som kan komplettera vilka. Grupperingarna synliggör vilka behov som är närliggande och kan tänkas fungera kompletterande. På samma sätt kan min gruppering av skyddsfaktorer i personliga, relationella och samhällsliga kanske synliggöra sådana samband.

Skyddsfaktorer och KASAM kan alltså hjälpa oss att förstå vad det är ungdomarna säger genom att kartlägga vad det är för behov de har. Genom vändpunktsbegreppet så görs ett försök till att synliggöra processer för när, och hur dessa behov kan tillfredsställas. Genom att belysa viktiga situationer, människor, relationer och kunskaper kan det för oss professionella ge en kunskap om hur behoven ska tillfredsställas. Eftersom det är väldigt individuellt hur en vändpunkt upplevs så kan det finnas svårigheter att överföra kunskaper från en individ till en annan men det finns ändå generella drag som kan vara värdefulla att förstå. Utifrån hur ungdomarna talar om vändpunkter verkar det till exempel som att det, för dem alla har handlat mycket om relationer både inom och utanför behandlingen vilket kan vara värdefullt att tänka på. Även vändpunktsbegreppet belyser också vikten av den individuella upplevelsen och således också vikten av en individuellt anpassad intervention.

De slutsatser jag drar kan ses som ett inlägg i dagens debatt kring vikten av evidensbaserade metoder. Debatten kan något raljerande tyckas ha delat in dagens professionella i två läger. Den ena sidan hävdar att för att socialt arbete ska få ett vetenskapligt erkännande och ökad professionalitet behöver de metoder vi använder vara statistiskt bevisat verksamma. Vi behöver kunna visa för politiker och andra professioner att vi vet att det vi gör fungerar. Den andra sidan hävdar dock att genom att vi skapar dessa ”bevis” i form av siffror på ett papper så försvinner individen i statistiken och den närhet till klientens individuella situation som ska vara grunden för allt socialt arbete omöjliggörs. Kravet på den kvantitativa statistiken och att kollektivt behandla alla på ett sätt som är ”bevisat verksamt” blir så på bekostnad av det kvalitativa arbetet och den individuella behandlingsutformningen. Utifrån dessa två ståndpunkter kan mina slutsatser ses som en kompromiss och en gyllene medelväg mellan de två förhållningssätten. Å ena sidan så visar mina slutsatser att en individuell och behovsrelaterad kartläggning är viktig och då kan många av de evidensbaserade kartläggningsmetoderna vara mycket verksamma. Men å andra sidan så visar slutsatserna också just kravet på att val av metoder utifrån måste vara utifrån individens specifika situation och behov vilket är en direkt motsättning mot kollektivt utformade arbetsmetoder med lika behandling för alla bara för att det är statistiskt bevisat verksamma. Således hävdar jag att mina slutsatser indikerar att evidensbaserade kartläggningsmetoder med inriktning mot de individuella behov i kombination med ett fritt val av arbetsmetoder och interventioner utifrån individens specifika situation bör vara det som är mest verksamt.

Mina slutsatser verifierar i stort slutsatserna i den tidigare forskning på området som jag redogjort för;

Andreassen (2003) lägger, i sin forskningsöversikt om institutionsvård, stor vikt vid individanpassningen av insatserna.

I rapporten om unga lagöverträdare (Söderholm Carpelan et al. 2008) så nämner de att evidensbaserade metoder är mer verksamma än vad de kallar ”treatment-as-usual-metoder” vilket jag tycker till viss del anknyter till individanpassningen. Dels för att många evidensbaserade metoder som kartläggningsinstrument har en naturlig del av individanpassning. Dessutom uppfattar jag det som att i vad författarna kallar ”treatment-as-usual-metoder” där man gör som man alltid har gjort finns det inte mycket utrymme för individens specifika behov och situation.

Min slutsats om vikten av relationer beskrivs också på olika sätt i den tidigare forskningen. Andreassen (2003) lyfter dessutom fram värdet av att arbeta med individens olika relationer till kompisar, familj och skola vilket, precis som mitt material, lyfter fram värdet av att skapa relationer som är konstruktiva. Flygare och Gustavsson (2009) skriver att ungdomarna har lyft fram värdet av en god behandlingsrelation och en relation till en annan vuxen. Berglund (2007) säger att ungdomarna lyfter fram situationer där behandlare gått lite ”utanför ramarna”

som viktigt för ungdomarna för det fick dem att känna sig sedda och värdefulla. Det beskriver, vad även min undersökning visar, att arbetet med relationer på alla olika plan har varit viktigt, personer som ”brytt sig på riktigt” och ”verkligen lyssnat” har fått ungdomarna att känna sig sedda.

8:2 Övriga reflektioner

En reflektion som väcks hos mig är betydelsen som arbetet med relationer verkar ha för dessa ungdomar. De beskriver alla, på sitt eget sätt, på likartade behov av relationer och hur de relationer som skapats under deras förändringsprocess har varit och är fortfarande väldigt viktiga för dem. Detta trots att ungdomarna har behandlats på olika institutioner som arbetar olika aktivt med relationsbyggande arbete då de har olika långa behandlingstider som jag nämnde i beskrivningen av institutionerna.

Utifrån detta väcks tankar och reflektioner hos mig kring vad ungdomarna definierar som en relation. Utifrån min empiri tycker jag mig se att ungdomarnas definition av exempelvis relationen till en behandlingsassistent kan vara något som av den professionelle kanske snarare skulle beskrivas som en allians eller ett samarbete. Då jag inte specifikt har fördjupat mig i vad ungdomarna menar med ”relation” och hur de definierar det så tycker jag att empirin inte är utförlig nog för att hävda att det är en slutsats. Det är dock en hypotes som jag får utifrån min empiri och som ur forskningssyfte skulle vara intressant att pröva vidare.

Utifrån mina slutsatser får jag också frågor kring hur det behovet som ungdomarna upplever sig ha haft har formulerats. Som vändpunktsbegreppet (Berglund 2007) också belyser så kan individens perspektiv på sin egen förändring till viss del vara efterkonstruktioner. När jag har intervjuat ungdomarna har jag ibland upplevt att det de säger, när de pratar om sina behov, inte alltid kommer från dem själva. Ibland har jag fått känslan av att de använder sig av formuleringar som de har hört från de professionella omkring dem. Då har en fundering väckts hos mig om huruvida de professionellas sätt att prata och den behandlingen som ungdomen genomgått har hjälpt dem att sätta ord på sina behov? Eller har behoven formulerats av omgivningen och sedan har ungdomen adaptivt tagit detta för sanning eller låtit sig övertalas och den beskrivningen som de nu gett mig är då delvis efterkonstruktion? Frågan handlar egentligen om vem som definierar diskursen. Jag har försökt att genom att använda mig av ungdomarnas egna ord låta deras vokabulär sätta ord på sina behov men om dessa ord i sin tur har getts till ungdomarna genom de teoretiska ramar och arbetsmetoder som omgivit ungdomarna under deras behandling blir det istället ett uttryck för teorins definition av diskursen kring behov. Då exempelvis ”skyddsfaktorer” kan uppfattas som något som är lite ”på tapeten” väcks en fundering hos mig om huruvida det är ungdomarnas ord som fått definiera skyddsfaktorer eller tvärtom. Blir de teoretiska perspektiven som kartläggningsinstrument också instrument för att definiera diskursen kring behov?

Utifrån hur ingående ungdomarna ändå ger exempel på situationer då dessa behov har funnits och sätt på vilka de har fyllts så bildar jag mig uppfattningen att det är en genuin brist som ungdomen upplevt sig ha haft, även innan de blev föremål för behandling. Det faktum att de ibland kan tyckas använda sig av de professionellas ordval ser jag som ett uttryck för att det, för många av dem, varit en del i processen att lära sig sätta ord på sina upplevelser och att det då blir naturligt att de använder sig av de uttryck de hört i sin omgivning. För vidare forskning kan jag dock tycka att dessa funderingar är relevanta för att eventuellt utifrån ett maktperspektiv undersöka hur dessa behovsformuleringar går till.

Ytterligare reflektioner väcks kring Mattias beskrivning av vikten av manliga förebilder. Jag bedömde att det inte fanns utrymme inom den här undersökningens ramar med hänsyn till tidsaspekt och det faktum att det bara var en ungdom som lade vikt vid det att göra en djupare analys av det. Dock är min tanke att det skulle vara intressant att forska vidare på ämnet

utifrån ett genusperspektiv. Helena Johansson (2006) belyser och ifrågasätter den föreställningen utifrån att det är något som ofta hörs inom socialtjänsten i relation till tonårspojkar med ensamstående mammor men utifrån att Mattias själv uttrycker ett sådant behov så vore det spännande att forska vidare. Vad är det för brist hos Mattias som har skapat det behovet och vilka sociala konstruktioner kan ses som grund för ett sådant behov?

Referenser

Litteratur

Andershed H och Andershed A-K (2005) *Normbrytande beteende i barndomen – Vad säger forskningen?* Stockholm: Gothia

Andreassen, Tore (2003) *Institutionsbehandling av ungdomar – Vad säger forskningen.* Stockholm: Elanders Gotab.

Antonovsky, Aaron (1991) *Hälsans mysterium.* Natur och kultur

Ferrer-Wreder, Laura/ Stattin, Håkan/ Cass Lorente, Carolyn/ Tubman, Jonathan G./ Adamson, Lena (2005) *Framgångsrika preventionsprogram för barn och unga, en forskningsöversikt* Stockholm: Gothia

Gjaerum, Bente/ Grøholt/ Sommerschild, Hilchen (red.) (1998) *Att bemästra; motståndskraft, skyddsfaktorer och kreativitet hos utsatta barn, ungdomar och deras föräldrar.* Finland: WSOY

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun.* Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Sam/Lilja, John/Mannheimer, Katarina (red)(2005) *Forskningsmetoder i socialt arbete.* Lund: Studentlitteratur.

Miles MB, Huberman AM (1994) *Qualitativ data analysis.* London: Sage

Svenning, Conny (2003) *Metodboken: Samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling.* Eslöv: Lorentz förlag.

Söderholm Carpelan, Kerstin (red.) (2008) *Insatser för unga lagöverträdare: en systematisk sammanställning av översikter om effekter på återfall i kriminalitet.* Stockholm: Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS), Socialstyrelsen

Rapporter och avhandlingar

Berglund, Stig-Arne (2007) *Vändpunkter och förändringsprocesser En treårig uppföljning av ungdomar från YAR-projektet i Borlänge* Umeå: Uni. Institutionen för socialt arbete

Johansson, Helena (2006) *Brist på manliga förebilder. Dekonstruktion av en föreställning och dess praktik* Göteborg: Uni. Institutionen för socialt arbete

Artiklar

Masten, Ann *Competence, resilience and development in adolescens, clues for prevention science* Romer, Daniel/ Walker, Elaine F. (2007) *Adolescent psychopathology and the developing brain: Integrating brain and prevention science.* books.google.com

Uppsatser

Flygare, Emma/Gustavsson Jennie (2009) *Behandlad och klar. Och sen då? En kvantitativ och kvalitativ femårsuppföljning av institutionsplacerade ungdomar* Göteborg: Uni. Institutionen för socialt arbete

Internetkällor

Vetenskapsrådet

<http://www.codex.vr.se/manniska1.shtml>

<http://www.codex.vr.se/manniska2.shtml>

Bilagor

Bilaga 1: Informationsbrev till institutioner

Informationsbrev

Visst vill ni hjälpa mig att hitta ungdomar till min undersökning?

Vem är Jag?

Jag heter Anna Hagebring och läser till socionom på Göteborgs universitet. Jag är 23 år och bor här i Göteborg sen ungefär fyra år tillbaka. Jag jobbar själv som timvikarie på en institution för ungdomar och är mycket intresserad av det området. Jag tycker det är fantastiskt kul att jobba med ungdomar och höra vad de har för åsikter om saker och ting. Nu ska jag skriva en C-uppsats utifrån ungdomarnas perspektiv.

Vad handlar undersökningen om?

Undersökningen handlar om att intervjua ungdomar som tidigare behandlats på institution, avslutat sin behandling enligt plan, efter år 2000, och nu lever ute i ”det vanliga livet” igen. Jag riktar mig till ungdomar som har visat en positiv förändring under sin tid på institutionen och utifrån uppföljning som ni haft med ungdomen efter att placeringen avslutats. Uppföljningen kan vara antingen genom uppföljning av ADAD-intervjuer som ungdomarna gjort på institutionen eller genom annan kontakt ni haft med ungdomen minst sex månader efter placeringen där ni gjort bedömningen att ungdomen har bibehållit den positiva förändring som de gjorde under institutionen, att det går bra. Ungdomarna kan befinna sig i andra öppna vårdformer eller eftervård men får inte ha varit placerade på institution igen. Jag vill undersöka vad ungdomarna själva säger var det som hjälpte dem att förändras. Undersökningen vänder sig, av forskningsetiska skäl, till ungdomar som är fyllda 15 år.

Tillvägagångssätt

Med anledning av sekretessen kan jag inte själv kontakta ungdomarna direkt utan behöver er hjälp. Det ni behöver hjälpa mig med är att kontakta ungdomar som ni tidigare haft i behandling på er institution, som ni haft någon form av uppföljande kontakt med efter institutionsplaceringen och som visat en förbättring. För att kontakta ungdomarna så finns två alternativ. Antingen, vilket jag helst skulle föredra, så ringer ni från institutionen ungdomarna och informerar dem grundläggande om studien utifrån det informationsbrev riktat till ungdomen som jag bifogat och frågar dem om deras samtycke till att ni lämnar ut deras kontaktuppgifter till mig. Eller så kan ni bara posta informationsbrevet till ungdomar som kan vara aktuella för undersökningen så får ungdomen själv ta kontakt med mig med hjälp av kontaktuppgifterna som finns i deras informationsbrev. Jag kommer tillsammans med ungdomen bestämma en tid och plats som passar bra för att göra en intervju. Jag kommer dit de vill på en tid som passar dem. Vi kommer då ha en intervju där jag frågar ungdomarna, inte om det som är jobbigt och svårt vilket är viktigt att de vet, utan hur det har gått bra för dem och vad det är som har hjälpt dem till det.

Frivillighet

För ungdomarna är det givetvis frivilligt att delta. Ungdomarna har möjligheten att, när de blir tillfrågade, alternativt läser informationsbrevet, tacka nej till att vara med i studien. Även sedan, om de ändrar sig innan vi ska ses eller under tiden vi gör intervjun så är det bara att säga till, eller skicka ett SMS. Men jag hoppas att ungdomarna väljer att delta för jag tror som

sagt att det är ett spännande perspektiv och jag tror inte att intervjuerna behöver upplevas som jobbiga för ungdomarna då de kommer att fokusera på det som har gått bra.

För er som institution är det också självklart helt frivilligt att vara mig behjälplig i att komma i kontakt med ungdomar som kan delta i studien. Men jag skulle verkligen uppskatta om ni kunde ta er tid till det då jag tycker att detta är en spännande ansats att intervjua ungdomar utifrån och det skulle kunna bli en intressant uppsats som ni skulle kunna ha hjälp av/hämta inspiration från i ert dagliga arbete.

Jag vill som sagt ha er hjälp att antingen ringa ungdomar och fråga eller att vidarebefordra informationsbrevet till aktuella ungdomar. Jag behöver er hjälp för att nå ungdomarna.

Visst vill ni vara med!

För alla eventuella frågor så kommer jag att kontakta er telefonledes under veckan.

Tack på förhand

Anna Hagebring

Telefon: XXXX-XXXXXX

Mail: XXXX@XXXXXXXXXX

Informationsbrev

Vill du vara med i min undersökning?

Vem är Jag?

Jag heter Anna Hagebring och läser till socionom på Göteborgs universitet. Jag är 23 år och bor här i Göteborg sen ungefär fyra år tillbaka. Jag jobbar själv som timvikarie på en institution för ungdomar och är mycket intresserad av det området. Jag tycker det är fantastiskt kul att jobba med ungdomar och höra vad ni har för åsikter om saker och ting. Nu ska jag skriva en uppsats om vad ungdomar tycker.

Vad handlar undersökningen om?

Jag är intresserad av att intervjua dig som tidigare behandlats på institution och nu lever ute i "det vanliga livet" igen. Utifrån ADAD-intervjuer som du gjort på institutionen och efteråt eller genom annan kontakt som du haft med institutionen efter att du flyttade därifrån så verkar det som att det har gått bra för dig. Jag tror att du har en massa kunskap utifrån det du har klarat av och är nyfiken på att fråga dig om vad du tror det var som hjälpte dig att förändras.

Hur kommer det att gå till?

Om du vill vara med i studien så kan du antingen kontakta institutionen och säga det till institutionen så kommer de att ge ut ditt telefonnummer till mig så jag kan ringa dig eller så kontaktar du mig på min mail eller mobil som står längst ner så vi kan bestämma en tid och plats som passar bra för att göra en intervju. Jag kommer dit du vill, när du vill det. Sedan kommer vi ha en intervju där jag frågar dig, inte om det som är jobbigt och svårt utan hur det har gått bra för dig och varför du tror att det har gått bra för dig.

Är det frivilligt?

Ja att delta är helt frivilligt. När du läser det här brevet kan du bara välja att inte vara med i studien. Även sedan, om du ändrar dig innan vi ska ses eller under tiden vi gör intervjun så är det bara att säga till, det är inga problem. Men jag skulle givetvis gärna vilja att du deltar för jag är nyfiken på vad just du har att säga. Jag tror att du har en massa smarta idéer om vad som har hjälpt dig.

Har du några mer frågor?

Hör gärna av dig till mig.

Du kan ringa eller smsa mig på XXXX-XXXXXX

Och du kan maila mig på XXXX@XXXXXXXXXXXX

Intervjumall

1. Presentation av studiens syfte
2. Håller du med mig om att det har gått bra för dig?
3. Vad var det som hjälpte dig att förändra dig, både inom och utanför ramarna för behandlingen?
4. Vilken var de största eller viktigaste förändringarna för dig?

Fysisk hälsa

Skola

Arbete

Fritid och kamrater

Familj – bakgrund och relationer

Psykisk hälsa

Brottslighet

Alkohol

Narkotika